

अनुक्रमणिका

क्र	तपशील	पान क्र.
१	भांडवली निधी व भांडवलाच्या आवश्यकता	
२	जोडपत्र - अ कर्ज जोखमीसाठी कॅपिटल अॅडेक्वसी	
३	जोडपत्र - ब बाजार जोखमीचे मापन	
४	जोडपत्र - क पीडीआर ३ अहवाल	
५	जोडपत्र - ड बाजार - जोखमी भांडवल आकाराचे मापन करण्यासाठी अंतर्गत मॉडेल वापरण्याबाबतचे मापदंड	
६	जोडपत्र - ई “बॅक टेस्टिंग” यंत्रणा	
७	जोडपत्र - फ रुपी डेरिवेटिव्जच्या व्याजदर जोखमीवरील मासिक अहवाल	
८	जोडपत्र - ग एकत्रित केलेल्या परिपत्रकांची यादी	

भांडवली निधी व भांडवलाच्या आवश्यकता

सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्त्वे

१) सर्वसाधारण

१.१ सरकारी सिक्युरिटी मार्केटमधील प्राथमिक डीलर्ससाठी कॅपिटल अॅडेक्वसी मानके डिसेंबर २००० पासून अस्तित्वात आहेत. बाजारामधील घडामोडी, दीर्घकाळात मिळालेला अनुभव आणि एक्सचेंज ट्रेडेड डेरिवेटिव्ज ह्यासारख्या नव्या उत्पादांचा प्रवेश ह्यांचा विचार करुन ही मार्गदर्शक तत्त्वे सुधारित करण्यात आली होती. ही सुधारित मार्गदर्शक तत्त्वे, परिपत्रक दि. जानेवारी ०७, २००४ अन्वये देण्यात आली होती. ह्या परिपत्रकानंतर भांडवली आवश्यकतांसह विद्यमान परिपत्रक अद्यावत करण्यात आले आहे.

२) भांडवली निधी

भांडवली निधीमध्ये पुढील घटक येतात टियर १,२,३ भांडवल :-

२.१ टियर १ भांडवल

टियर १ कॅपिटल म्हणजे, भरणा झालेले भांडवल, वैधानिक राखीव निधी आणि इतर प्रकट केलेले मुक्त राखीव निधी. लागू असेल तेथे दुय्यम कंपन्यांमधील गुंतवणुकी, अमूर्त अॅसेट्स, चालु लेखा काळातील तोटे, डिफर्ड टॅक्स अॅसेट्स (डीटीए) आणि मागील लेखा- काळातील पुढे आणलेले तोटे हे टियर १ भांडवलामधून वजा केले जातील.

एखाद्या पीडीचे अन्य गटकंपन्यांमध्ये लक्षणीय हितसंबंध/उद्योग धंद्याशी संबंधित नसलेल्या प्रकारे दिलेली कर्जे व अग्रिम राशीच्या स्वरूपात जोखीम असल्यास अशा रकमाही टियर १ भांडवलातून वजा केल्या जातील.

२.२ टियर २ भांडवल

टियर २ भांडवलात पुढील बाबींचा समावेश आहे:-

१) अप्रकटीकृत राखीव निधी आणि इक्विटीमध्ये अनिवार्यतेने रूपांतरित होऊ शकत असलेले शेअर्स सोडून अन्य क्युमुलेटीव प्रिफरन्स शेअर्स^१. क्युमुलेटिव प्रिफरेंशियल शेअर्स हे संपूर्णपणे भरणा झालेले असावेत. आणि त्यात धारकाकडून विमोचन केले जाण्याबाबतची परवानगी नसावी.

२) पंचावन टक्क्यांच्या दराने डिस्काउंट केलेले पुनर्मूल्यांकन राखीव निधी;

३) सर्वसाधारण तरतुदी आणि तोट्यांसाठी राखीव निधी. (मात्र ते मूल्यामधील प्रत्यक्ष न्हासासाठी किंवा एखाद्या विशिष्ट अॅसेटमधील ओळखता येऊ शकणाऱ्या (आयडेंटिफायेबल) भावी तोट्याबाबत नसावेत. हे राखीव निधी, एकूण जोखीम भारित अॅसेट्स जास्तीत जास्त १.२५ टक्क्यांपर्यंत असणाऱ्या अनपेक्षित खर्चाच्या तोंड मिळवणीसाठी उपलब्ध असले पाहिजेत.

४) हायब्रिड डेट कॅपिटल संलेख, ज्यात इक्विटीचे काही गुणविशेष व कर्जाचे काही गुणविशेष आहेत.

⁹ क्युम्युलेटिव्ह प्रेफरंसेस शेअर्स (पी आर ई एफस) मध्ये देय असूनही दिल्या न गेलेल्या कुठल्याही लाभांशाला एकत्रित केले जाईल आणि सर्वसामान्य भागांवर भरपाई न झालेल्या एकत्रित पी आर एफस वरील भरपाई न झालेले लाभांश दिले जाईपर्यंत लाभांश दिला जाणार नाही.

५) गौणीकृत (सबॉर्डिनेटेड) कर्ज :

अ) टियर २ भांडवलात समावेश होण्यासाठी, तो संलेख पूर्णपणे भरणा झालेला, अप्रतिभूतित, इतर धनकांच्या दाव्यांसाठी गौणीकृत, निर्बंधक कलमांपासून मुक्त असावा आणि धारकाच्या इच्छेनुसार किंवा रिझर्व बँकेच्या अनुमतीशिवाय विमोचनीय नसावा.

ब) बहुतेक वेळा त्या संलेखाला एक ठरीव परिपक्वता असते आणि तो परिपक्वतेच्या जसजसा जवळ येईल तसतसा त्याचा टियर २ भांडवलात समावेश करण्यासाठी त्यावर सतत (प्रोग्रेसिव) डिस्काउंटिंग केले जावे.

क) सुरुवातीची परिपक्वता ५ वर्षांपेक्षा कमी असलेले किंवा शेष परिपक्वता १ वर्ष असलेले संलेख टियर १ भांडवल म्हणून ओळखण्यास पात्र असलेले गौणीकृत ऋण संलेख, टियर १ भांडवलाच्या ५० टक्क्यांपर्यंतच सीमित असावेत.

ड) टियर २ भांडवलात समाविष्ट केलेले गौणीकृत ऋण संलेख पुढील दराने डिस्काउंट केले जावेत:

संलेखांची शेष परिपक्वता	डिस्काउंटचा दर (%)
१ वर्षांपेक्षा कमी	१००
१ वर्ष व अधिक परंतु दोन वर्षांपेक्षा कमी	८०
२ वर्षे व अधिक परंतु तीन वर्षांपेक्षा कमी	६०
३ वर्षे व अधिक परंतु चार वर्षांपेक्षा कमी	४०
४ वर्षे व अधिक परंतु पाच वर्षांपेक्षा कमी	२०

२.३ टियर ३ भांडवल

टियर ३ भांडवल म्हणजे, खाली दिलेल्या निकषांनुसार फक्त मार्केट रिस्क कॅपिटल चार्ज भागविण्यासाठी दिलेले भांडवल आहे.

बाजार जोखीम (मार्केट रिस्क) भागविण्यासाठी पात्र असलेल्या भांडवलाचे मुख्य स्वरूप म्हणजे शेअर होल्डरांचे व रिटेन्ड अर्निंग्ज (टियर १ भांडवल) आणि पूरक भांडवल (टियर २ भांडवल). तथापि केवळ बाजार जोखमीबाबत तरतुदींसाठी असलेल्या भांडवलाचा एक भाग भागविण्यासाठी म्हणून, खाली दिल्याप्रमाणे, लघु मुदतीचे गौणीकृत कर्ज असलेले तिसऱ्या टियरचे भांडवल (टियर ३ भांडवल) पीडी वापरू शकतात.

टियर ३ भांडवल पात्र ठरण्यासाठी, लघु मुदतीचे गौणीकृत कर्ज, तशीच आवश्यकता असल्यास, पीडींच्या कायमस्वरूपी भांडवलाचा भाग होण्यास सक्षम असले पाहिजे आणि नादारीबाबतचे तोटे झेलण्यास ते उपलब्ध असले पाहिजे. त्यामुळे त्याबाबतचे किमान निकष म्हणाजे, ते-

- १) अप्रतिभूतित, सबॉर्डिनेटेड व पूर्ण भरणा झालेले असले पाहिजे
- २) त्याची मूळ परिपक्वता किमान दोन वर्षांची असावी.
- ३) आरबीआयने अन्यथा संमती दिल्याशिवाय ठरविलेल्या पुनर्प्रदान तारखेच्या आधी त्याची परतफेड/पुनर्प्रदान केले जाणार नाही.
- ४) अशा प्रदानाचा अर्थ, ती पीडी तिच्या किमान भांडवली आवश्यकतांच्या खाली गेली किंवा राहिली असा होत असल्यास, व्याज किंवा मुदल (परिपक्व झाल्यावरही) दिले न जावे असे लॉक-इन कलम लागू होईल.

२.४ गौणीकृत ऋण संलेखांवरील मार्गदर्शक तत्त्वे

टियर २ व टियर ३ भांडवलाखाली गौणीकृत ऋण संलेख देण्याबाबतची मार्गदर्शक तत्त्वे खाली दिली आहेत:-

- १) उभे करावयाच्या गौणीकृत कर्जाची रक्कम त्या पीडीच्या संचालक मंडळाने ठरवावी.
- २) संचालक मंडळाने ठरविल्यानुसार, प्राथमिक डीलर्स गौणीकृत टियर २ व टियर ३ बॉन्ड्स कुपन रेटने देऊ शकतात
- ३) हे संलेख “प्लेन व्हॅनिला” असावेत व त्यात पर्याय इत्यादि विशेष गुणविशेष नसावेत.
- ४) ह्या ऋण प्रतिभूतीना, सिक्युरिटीज अँड एक्सचेंज बोर्ड ऑफ इंडियाकडे पंजीकृत झालेल्या क्रेडिट रेटिंग एजन्सीने दिलेले क्रेडिट रेटिंग असावे.
- ५) गौणीकृत ऋण संलेखांचे प्रचालन (इश्यु), सेबीने दिलेले वेळोवेळी सुधारित परिपत्रक सेबी/एमआरडी/एसई/एटी/३६/२००३/३०/०९ दि. सप्टेंबर ३०, २००३ मध्ये दिलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वांचे अनुपालन करणारे असावे.
- ६) गौणीकृत ऋणांच्या अनलिस्टेड प्रचालनाबाबत, वरील मार्गदर्शक तत्त्वांच्या संबंधाने नोंदणीकृत कंपन्यांबाबत सेबीने दिलेल्या डिसक्लोझर आवश्यकतांचे पालन केलेले असावे.
- ७) एनआरआय/एफआयआय ह्यांना हे संलेख देतांना, रिझर्व बँकेच्या विदेशी मुद्रा विभागाची आवश्यक ती परवानगी घेतलेली असावी. हे संलेख देण्याबाबत सेबीने/अन्य विनियमक प्राधिकरणे ह्यांनी विहित केलेल्या अटी व शर्तीचे त्या पीडीने अनुपालन केलेले असावे.
- ८) कॅपिटल अँडेक्विसीसाठी, पीडीनी अन्य पीडी/बँकांच्या गौणीकृत ऋणांमध्ये केलेल्या गुंतवणुकींना १०० % जोखीमभार लावला जाईल. ह्याशिवाय, अन्य पीडी, बँका, व वित्तसंस्थांनी दिलेल्या टियर २ व टियर ३ बॉन्ड्स मधील एकूण गुंतवणुकी, निवेशक पीडीच्या एकूण भांडवलाच्या ५ टक्के एवढ्याच सीमित असतील. ह्यासाठी असलेले भांडवल, कॅपिटल अँडेक्विसीसाठी धरलेल्या भांडवलाएवढेच असेल.
- ९) तो इश्यु पूर्ण झाल्यावर, पीडीनी, रिझर्व बँकेच्या अंतर्गत ऋण विभागाकडे एक अहवाल पाठवावा व त्यात उभे केलेले भांडवल म्हणजे उभी केलेली रक्कम, संलेखाची परिपक्वता, व्याजदर आणि ऑफर डॉक्युमेंटची प्रतही जोडावी.

२.५ भांडवली निधीची किमान आवश्यकता

किमान कॅपिटल टु रिस्क वेटेड अॅसेट रेशो (सीआरएआर) मानक १५ टक्के एवढा सातत्याने राखणे पीडीसाठी आवश्यक आहे.

३) जोखीम भारित अॅसेट्सचे मापन

ताळेबंदावरील व ताळेबंदाबाहेरील निरनिराळ्या बाबींसाठी, कर्ज जोखमीचे मान/प्रमाण (डीग्री) आणि कर्ज जोखीमीसाठी जोखीम भारित अॅसेट्स काढण्याची रीत ह्यांच्या आधारावर कर्ज जोखीम भारांविषयीची माहिती जोडपत्र अ मध्ये दिली आहे. बाजार जोखमीसाठी भांडवल-आकार काढण्याची रीत जोडपत्र ब मध्ये दिली आहे.

कर्ज व बाजार जोखमीसाठी भांडवली आवश्यकता काढण्यात एकसूत्रता येईल ह्याची खात्री करुन घेण्यासाठी, बाजार जोखमीच्या मापाला ६.६७ ने गुणून (१५ % च्या कर्ज जोखीम गुणोत्तराचा व्युत्क्रम आणि येणारा आकडा, कर्ज जोखमीसाठी तयार केलेल्या जोखीम भारित ॲसेट्सच्या बेरेजेत मिळवून एक खास (एक्सप्लिसिट) न्युमरिकल लिंक निर्माण केली जाईल. **जोडपत्र क** मध्ये दिलेल्या केवळ पात्र असलेले भांडवल अशांत ठेवून (न्युमरेटर), ह्या दोन्हीच्या बेरजेच्या संबंधाने गुणोत्तर काढले जाईल.

४. भांडवल मुबलकता आवश्यकता

परिशिष्ट ए मध्ये क्रेडिट जोखीम आवश्यकतांसाठी असलेल्या भांडवल शुल्काला निर्देशित करण्यात आले आहे, आणि परिशिष्ट बीमध्ये बाजारपेठ जोखीम आवश्यकतांसाठीच्या भांडवल शुल्काला निर्देशित केले गेले आहे, यांचे अनुसरण करणे महत्वाचे आहे.

पात्र असलेल्या भांडवलाचे गणन करण्यासाठी सर्वप्रथम पी डीच्या किमान भांडवल आवश्यकतेला क्रेडिट जोखमीसाठी गणन करावे लागते आणि त्यानंतर दर्जा १ आणि दर्जा २ चे भांडवल कितपत उपलब्ध आहे याची स्थापना करण्यासाठी त्याच्या बाजारपेठ जोखमीच्या आवश्यकतेचे गणन केले जाते. क्रेडिट जोखमीसाठी असलेल्या १५/ भांडवल शुल्कापैकी, किमान ५०/ दर्जा १ भांडवलामार्फत पूर्ण होणे आवश्यक आहे, म्हणजेच क्रेडिट जोखमीसाठी भांडवल शुल्काला ग्राह्य धरण्यासाठी दर्जा २ भांडवलाची बेरीज कोणत्याही वेळी दर्जा १ भांडवलाच्या १००/पेक्षा जास्त असू नये.

दर्जा २ भांडवलाच्या स्वरुपातील अधिनस्त देय्य दर्जा १ भांडवलाच्या ५०/ना ओलांडता कामा नये.

दर्जा ३ भांडवलाची बेरीज, ते अस्तित्वात असल्यास बाजारपेठ जोखीम भांडवल शुल्कासाठी उपलब्ध असणाऱ्या दर्जा १ भांडवलाच्या २५०/पेक्षा जास्त असू नये म्हणजेच क्रेडिट जोखीम भांडवल आवश्यकतेपेक्षा जास्त असू नये. दर्जा ३ चे भांडवल वर परिच्छेद २.३ मध्ये दिलेल्या नियमांची पूर्तता करीत असल्यास केवळ पात्र धरले जाईल.

दर्जा २ आणि दर्जा ३ भांडवल दर्जा १ भांडवलाच्या १०/ ना ओलांडता कामा नये.

पात्रता असलेले भांडवल पी डीच्या दर्जा १ संपूर्ण भांडवलाची बेरीज अधिक वर सूचीबद्ध केल्याप्रमाणे त्याचे मर्यादित स्वरुपाचे दर्जा २ आणि दर्जा ३ भांडवल असेल.

एकंदरीत भांडवल मुबलकता गुणोत्तराचे गणन क्रेडिट जोखीम आणि बाजारपेठ जोखीम घटक यांच्यामध्ये सुस्पष्ट स्वरुपाची आकडेबद्ध साखळी प्रस्थापित करण्यामार्फत त्यांना ६.६७ बाजारपेठ जोखीम भांडवल शुल्क ने गुणून म्हणजेच किमान १५ टक्के क्रेडिट जोखीम भांडवल शुल्काच्या व्यस्ताने केले जाते.

फलित रकमेला क्रेडिट जोखीम उद्देशासाठी काढल्या गेलेल्या जोखीम अधिभारीत मालमत्तेच्या बेरजेमध्ये जोडले जाते. (असल्यास, लागू होणाऱ्या घटीनां आंतर्भूत केल्यानंतरचे दर्जा १, दर्जा २ आणि दर्जा ३ भांडवल)

भांडवल शुल्काचे गणन पी डी आर ३ नमुन्यामध्ये दिलेले आहे, जो खालील स्वरुपात आंतर्भूत करण्यात आला आहे.

५) कॅपिटल ॲडेक्वसीबाबत विनियमक अहवाल पाठविणे

सर्व पीडींनी तिमाही धर्तीवर त्यांच्या कॅपिटल ॲडेक्वसीबाबतची स्थिती, पीडीआर ३ रिटर्नमध्ये कळविणे आवश्यक आहे हे पीडीआर ३ विवरणपत्र **जोडपत्र ५** मध्ये दिले आहे. पीडीआर ३ सोबत सादर कराव्याच्या **(जोडपत्र ई मध्ये)** मोजण्यासाठी व “बँक टेस्टिंग” यंत्रणेसह **(जोडपत्र डी मध्ये)** अंतर्गत मॉडेलचा उपयोग करण्यासाठी असलेले निकष पीडींनी विचारात घ्यावेत.

६) पीडींच्या कार्यकृतीमध्ये विविधता आणणे

६.१ स्टँड अलोन प्राथमिक डीलर्सच्या कार्यकृतीमध्ये विविधता आणण्याबाबतची मार्गदर्शक तत्वे, परिपत्रक आयडीएमडी, पीडीआरएस.२६/०३.६४.००/२००६-०७ दि. जुलै ४, २००६ मध्ये प्रसूत करण्यात आली आहेत.

६.२ खाली दिलेल्या कार्यकृतीसाठी, बाजार जोखमीसाठी असलेला (९९टक्के कॉन्फिडन्स इंटरव्हल, १५ दिवस होल्डिंग काल व ३.३ गुणक धरून काढलेली मूल्य जोखीम) भांडवल आकार हा, शेवटच्या ऑडिटेड ताळेबंदानुसार असलेल्या एनओएफच्या २० टक्क्यांपेक्षा अधिक असू नये:-

- १) इक्विटी व इक्विटी डेरिवेटिव्जमधील गुंतवणुक/व्यापार
- २) इक्विटी ओरिएंटेड म्युच्युअल फंडांच्या युनिट्समध्ये गुंतवणुक
- ३) इक्विटीच्या सार्वजनिक इश्युजचे अंडररायटिंग.

६.३ जोडपत्र ड च्या परिशिष्ट ३ मध्ये विहित केलेल्या मार्गदर्शक तत्वांच्या आधाराने अंतर्गत मॉडेलस (व्हॅल्यु अॅट रिस्क आधारित) वापरून, स्टॉक पोझिशनस/अन्डरलाइंग स्टॉक पोझिशनस/इक्विटी ओरिएंटेड म्युच्युअल फंडांचे युनिट्स ह्यावरील, बाजार जोखमीसाठीचा भांडवल भार पीडी काढू शकतात. जोडपत्र अ मध्ये विहित केल्याप्रमाणे, इक्विटी, इक्विटी डेरिवेटिव्ज आणि इक्विटी ओरिएंटेड म्युच्युअल फंड ह्यामुळे निर्माण होणाऱ्या कर्ज जोखमीसाठी पीडी तरतुदी करणे सुरुच ठेवू शकतात.

७) डेरिवेटिव्ज व्यापारांच्या जोखमींचा अहवाल पाठविणे.

इंटररेस्ट रेट डेरिवेटिव व्यवहारापासून निर्माण होणाऱ्या व्याजदर जोखीमीवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी, जोडपत्र ग मध्ये दिलेल्या नमुन्यानुसार, व्याजदर डेरिवेटिव्जचे व्यवहार, मुख्य महाव्यवस्थापक अंतर्गत ऋण व्यवस्थापन विभाग, आरबीआय, केंद्रीय कार्यालय, मुंबई ह्यांना, प्रत्येक महिन्याच्या शेवटच्या शुक्रवारी कळविण्यास सर्व पीडींना सांगण्यात येत आहे.

^२ आर बी आय अधिनियम १९३४ च्या भाग ४५-१एच्या स्पष्टिकरण टिपेनुसार एन ओ एफ चे गणन खालील प्रकारे केले जाते:
(अ) पेडअप एक्विटी भांडवल आणि मोफत राखीव रक्कम कंपनीच्या जीला आत्ताच्या नवीन ताळेबंदामध्ये खालील घटकांना वजा करून आंतर्भूत केले गेले आहे: १. तोट्यांची एकत्रित रक्कम, २. बदलते महसूल खर्च, आणि ३. इतर अदृश्य मालमत्ता आणि
(ब) पुढे खालील घटकांचे प्रतिनिधीत्व करणाऱ्या रकमेने वजा केले जाते: १. त्या कंपनीची पुढिल भागभांडवलातील गुंतवणुक : १. तीच्या सहकारी कंपनी, २. एकाच समुहातील कंपनी, ३. इतर सर्व बँकिंगशी संबंधित नसलेल्या वित्तीय कंपनी आणि २. डिबेंचर्स, बॉन्ड्स, बाकी कर्जे आणि (हायर परचेस आणि लीज फायनान्सला आंतर्भूत करून) अग्रिम रकमेची नोंदणी केलेली किंमत आणि खालील सोबत असलेल्या ठेवी : १. त्या कंपनीच्या सहकारी कंपनी, आणि २. त्याच समुहातील कंपनी, हि रक्कम खालील घटकांच्या १०/पेक्षा जास्त सू नये : (अ) वर

जोडपत्र - अ
(परिच्छेद ३ पहा)

कर्ज जोखमीसाठी कॅपिटल अ‍ॅडेक्वसी

सीआरएआर काढण्यासाठी जोखमीभार

अ) ताळेबंदावरील अ‍ॅसेट्स

ताळेबंदावरील सर्व बाबींना कर्ज जोखमीच्या प्रमाणात प्रतिशत भार दिले जातात. त्या अ‍ॅसेटची रिस्क अ‍ॅडजस्टेट व्हॅल्यू काढण्यासाठी, खाली दिल्यानुसार, प्रत्येक अ‍ॅसेट/बाब ह्यांच्या मूल्याला संबंधित जोखीम भाराने गुणले जाते. किमान भांडवली गुणोत्तर काढण्यासाठी, जोखीम भारित अ‍ॅसेट्सची एकूण बेरीज हिशेबात धरली जाईल.

अ‍ॅसेट/बाबीचे स्वरूप	प्रतिशत
१ रोखशिल्लक व आरबीआयमध्ये ठेवलेल्या चालु खात्यातील शिल्लक	०
२ बँकांमधील चालु खात्यातील शिल्लकी आणि सीडीज्‌सह, कॉल/नोटिस मनी मार्केट/बँकांचे/एफआयचे अन्य मनी मार्केट संलेख ह्यामध्ये कर्जाऊ दिलेल्या रकमा.	२०
३ गुंतवणुकी	०
अ) केंद्र/राज्य सरकारांनी हमी दिलेल्या “सरकारी” सिक्युरिटीज/“मंजूरीप्राप्त” सिक्युरिटीज खालील (ई) सोडून	
ब) बँकांच्या वित्तसंस्थांच्या स्थिर ठेवी व बाँड्स (डीबीओडीने विहित केल्यानुसार)	२०
क) बँका/ वित्तसंस्थांनी टियर २ भांडवल म्हणून	१००
ड) सर्व कंपन्यांचे शेअर्स आणि वरील (ब) सोडून अन्य कंपन्यांचे डिबेंचर्स/बाँड्स/कमर्शियल पेपर्स/म्युच्युअल फंडांचे युनिट्स	१००
ई) सरकारने हमी दिलेल्या परंतु मार्केट बॉरोईंग प्रोग्रामच्या बाहेर दिलेल्या, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांच्या प्रतिभूती	२०
फ) अन्य पीडींनी डिस्काउंट केलेल्या बिलांचे रिडिस्काउंटिंग ह्यासह, प्राथमिक डिलर्सच्या सिक्युरिटीज व त्या पीडींवरील दावे	१००
ग) इतर पी डि एस द्वारे निर्गमित केलेले दर्जा II / दर्जा III गौण दायित्व	१००
४ चालु/विद्यमान अ‍ॅसेट्स	
अ) कर्मचाऱ्यांना दिलेली कर्जे	१००
ब) चांगली समजली जाणारी प्रतिभूतित कर्जे व अग्रिम राशी	१००
क) इतर (तपशील द्यावा) खरेदी/डिस्काउंट केलेली बिले	१००
५ स्थिर अ‍ॅसेट्स (घसान्याचे (डिप्रिशिएशन) नक्त मूल्य)	
अ) लीज केलेले अ‍ॅसेट्स (पुस्तकी मूल्य)	१००

	ब) स्थिर असेट्स	१००
६	इतर असेट्स	
	अ) मूळ स्रोतातून कापलेला आयकर (तरतुदीचे नक्त मूल्य)	०
	ब) दिलेला अग्रिम कर (तरतुदीचे नक्त मूल्य)	०
	क) सरकारी प्रतिभूतीवर साठलेले (अॅक्युड) व्याज	०
	ड) इतर (तपशील द्यावा आणि प्रतिपक्षानुसार जोखीम भार निर्दिशित करावा)	X

सूचना:- १) ज्यासाठी घसारा आणि वाईट व शंकास्पद कर्जासाठी तरतुदी करण्यात आल्या आहेत अशाच असेट्सबाबत नेटिंग (नक्त मूल्य) करण्यात यावे.

२) वरील “भांडवली निधी” मधील भांडवली निधीमधून वजा केल्या गेलेल्या असेट्सना “शून्य” जोखीम भार असेल.

३) कंपनीज अधिनियमाखाली विहित केलेल्या नमुन्यानुसार ताळेबंद तयार केला असल्याने, पीडींनी त्यांच्या ताळेबंदांमध्ये, विद्यमान जबाबदाऱ्या व तरतुदी ‘नेट ऑफ’ कराव्यात. कॅपिटल अॅडेक्वसीसाठी, वर निर्दिष्ट केल्यानुसार सोडल्यास असे कोणतेही ‘नेट ऑफ’ केले जाऊ नये.

ब) ताळेबंदाबाहेरील बाबी

ताळेबंदाबाहेरील बाबींना जोडलेले क्रेडिट रिस्क एक्सपोजर काढण्यासाठी प्रथम ताळेबंदाबाहेरील प्रत्येक बाबीच्या दर्शनी मूल्याला, खालील कोष्टकात दिलेल्या “क्रेडिट कन्व्हर्शन फॅक्टरने” गुणले पाहिजे. ह्याला त्यानंतर, वर ताळेबंदावरील बाबींखाली संबंधित प्रतिपक्षाला लागू असलेल्या भारांनी गुणावे लागेल.

अनुक्रमांक	बाबीचे स्वरूप	प्रतिशत क्रेडिट कनव्हर्शन फॅक्टर
१	अंडर-राईट केले गेलेले शेअर्स/डिबेंचर्स/स्टॉक	५०
२	अंशतः भरणा झालेले शेअर्स/डिबेंचर्स/अन्य प्रतिभूती आणि प्रत्यक्ष हस्तांतरण (डिहॉल्वमेंट)	१००
५	राष्ट्रीय इक्वीटी/इक्वीटी डेरिवेटिव्ज मागील इंडेक्स स्थिती *	१००
६	डिस्काउंट केलेली/रिडिस्काउंट केलेली बिले	१००
७	जेथे कर्ज जोखीम पीडीवरच असते असे पुर्नखरेदी करार	१००
८	इतर आकस्मिक जबाबदाऱ्या/ मूळ परिपक्वता एक वर्षापेक्षा अधिक असलेल्या स्टॅडबाय सुविधा ह्यासारखी दायित्वे	५०
९	त्याच प्रकारच्या आकस्मिक जबाबदाऱ्या/मूळ परिपक्वता एक वर्षापर्यंत असलेली किंवा कोणत्याही अटीशिवाय केव्हाही रद्द करता येतील अशी दायित्वे	०

* इक्वीटी डेरिवेटिव मागील राष्ट्रीय स्थिती काढण्याच्या मार्गदर्शक तत्वांसाठी कृपया **जोडपत्र ब** चे कलम अ. २ चा संदर्भ घ्यावा. (बाजार जोखमीचे मापन)

सूचना:- कनव्हर्शन फॅक्टर (रुपांतरण घटक) लागू करण्यापूर्वी कॅश मार्जिन्स/ठेवी वजा करण्यात येतील.

क) व्याजदर कंत्राटे

व्याज-संबंधित कंत्राटांमधील म्हणजे व्याजदरांची अदलाबदल (स्टॅप), फॉरवर्ड रेट करार, बेसीस स्वॅप्स, इंटररेस्ट रेट फ्युचर्स, व्याजदराचे पर्याय, एक्सचेंज ट्रेडेड इंटररेस्ट रेट डेरिवेटिव्ज आणि तशाच स्वरुपाच्या कंत्राटांमधील ट्रेडिंग/हेजिंग स्थितीसाठी, जोखीम भारित अॅसेट्स आणि किमान भांडवल गुणोत्तर, खाली दिलेल्या दोन पायऱ्यांनुसार काढले जातील:-

पायरी १

प्रत्येक संलेखा राष्ट्रीय मुद्दल रक्कमेला खाली दिलेल्या रुपांतरण घटकाने (कनवर्शन फॅक्टर गुणले जाईल:-

मूळ परिपक्वता	रुपांतरण घटक
एक वर्षापेक्षा कमी	०.५ टक्के
एक वर्ष व दोन वर्षापेक्षा कमी	१.० टक्के
प्रत्येक अतिरिक्त वर्षासाठी	१.० टक्के

पायरी २

अशा रितीने मिळविलेल्या अॅडजस्ट केलेल्या मूल्याला, खाली दिल्यानुसार, संबंधित प्रतिपक्षाला देण्यात आलेल्या जोखीम भाराने गुणाले जाईल:

सरकारी/सरकारने हमी दिलेले कोणतेही एक्सपोजर	० %
बँका/वित्तीय संस्था (डीबीओडी विहित केलेल्या)	२० %
सरकारी प्रतिभूती बाजारातील प्राथमिक डीलर्स	१०० %
इतर सर्व	१०० %

ड) विदेशी मुद्रा कंत्राटे (परवानगी असल्यास):

व्याजदर कंत्राटांप्रमाणेच, आउटस्टँडिंग कंत्राटांनाही आधी, खाली दिलेल्या रुपांतरण घटकाने गुणावे:-

मूळ परिपक्वता असलेली एकूण आउटस्टँडिंग विदेशी मुद्रा कंत्राटे	
● एक वर्षापेक्षा कमी	२%
● प्रत्येक अतिरिक्त वर्ष किंवा त्याच्या भागासाठी	३%

ह्यानंतर त्याला, वर दिलेल्या संबंधित प्रतिपक्षांना लागू होणाऱ्या भारांनी गुणावे लागेल.

आंतरराष्ट्रीय रितीनुसार, १४ कॅलेंडर दिवस किंवा त्यापेक्षा कमी मूळ परिपक्वता असलेल्या विदेशी मुद्रा कंत्राटांना, प्रतिपक्ष कोणताही असला तरी “शून्य” जोखीम भार लावण्यात यावा.

जोडपत्र - ब
(परिच्छेद ३ पहा)

बाजार जोखमीचे मापन

बाजारतील घटकांमध्ये बदल झाल्यामुळे तोटा होण्याची शक्यता अशी बाजार जोखमीची व्याख्या करता येईल. बाजार जोखमीसाठी कॅपिटल कॅपिटल अॅडेक्वसी ठेवणे सुरु करण्यामागील उद्दिष्ट म्हणजे, पीडींच्या पोर्टफोलिओनुसार त्यांना सामोऱ्या जाव्या लागणाऱ्या मूल्य-जोखमीसाठी एक स्पष्ट असे भांडवल उपलब्ध करून देणे.

२. बाजार जोखमीसाठी कॅपिटल चार्ज काढण्यासाठी असलेल्या रीती म्हणजे, प्रमाणीकृत मॉडेल आणि अंतर्गत जोखीम व्यवस्थापन साचावर आधारित मॉडेल. पीडींनी, प्रमाणीकृत मॉडेल तसेच अंतर्गत जोखीम व्यवस्थापन साचावर आधारित मॉडेल (व्हीएआर) ह्यावर आधारित कॅपिटल चार्जेस काढावेत आणि **ह्यापैकी अधिक असेल** ती आवश्यकता ठेवणे सुरु ठेवावे. तथापि, विशिष्ट वर्गाच्या अॅसेट्ससाठी जेथे मूल्याबाबतची माहिती उपलब्ध नसेल. तेथे, पीडींनी बाजार जोखीम काढण्यासाठी, प्रमाणीकृत रीत वापरावी. अशा परिस्थितीत, पीडींनी रिझर्व बँकेला अशा अॅसेट्सचा तपशील द्यावा आणि तोच दृष्टिकोन सुरु ठेवण्याबाबत खात्री करून घ्यावी. बाजार जोखीम काढताना अॅसेट्सचा एखादा वर्ग वगळण्यापूर्वी पीडींनी रिझर्व बँकेची परवानगी घ्यावी. ह्या कामासाठी ही बँक, सर्वसाधारणः, स्थिर ठेवी, कमर्शियल बिले इत्यादी स्वरूपाच्या संलेखांचा विचार करील. अशा बबी लेखापुस्तकात त्यांच्या परिपक्वतेपर्यंत ठेवल्या जातील आणि त्यांच्या मूल्यात न्हास झाल्यास त्याबाबत त्या पुस्तकांमध्ये तरतुद करावी लागेल.

सूचना:- अंडररायटिंग दायित्वाबाबत पुढील बाबींचे पालन केले जावे :-

अ) सरकारी प्रतिभूतीसाठी अंडररायटिंग दायित्वांच्या हस्तांतरणांच्या (डिव्हॉल्वमेंट) बाबतीत, हस्तांतरणाच्या रकमेच्या १००% रक्कम बाजार जोखीमीचे मापन करण्यासाठी पात्र असेल.

ब) अंडररायटिंग करतेवेळी, मूल्य निश्चित (कमिटेड)/गोठविण्यात आले आहे अशा मर्चंट बँकिंग इश्युजखाली अंडररायटिंग करण्याबाबत दायित्व आकस्मिक जबाबदारी म्हणून समजले जावे आणि त्या दायित्वाचे ५०% , बाजार जोखमीच्या स्थितीमध्ये समाविष्ट केले जावेत. तथापि, हस्तांतरणाच्या स्थितीची १००% रक्कम बाजार जोखीम मापनासाठी धरली जावी.

पोर्टफोलियोवरील बाजार जोखीमीसाठी भांडवली आकार (कॅपिटल चार्जेस) काढण्यासाठी असलेली रीत पुढीलप्रमाणे आहे:-

अ) प्रमाणीकृत रीत :

प्रमाणीकृत रीतीनुसार, भांडवली आकार, खाली दिलेल्या परिच्छेद अ १-३ अनुसार काढलेल्या जोखीम मापनांची अंकगणीतीय बेरीज असेल.

अ-१) स्थिर उत्पन्न संलेखांसाठी

प्रमाणीकृत रीतीनुसार, पूर्वीप्रमाणेच ड्युरेशन मेथड लागू असणे सुरु राहिल. ह्यानुसार, सर्व व्याज-दर स्थितीची (उदा. दिनांकित प्रतिभूती, ट्रेझरी बिल्लस, खरेदी/डिस्काउंट केलेली बिले, कमर्शियल पेपर्स, पीएसयु/एफआय/कॉर्पोरेट बॉण्ड्स, स्पेशल बॉण्ड्स, म्युच्युअल फंडांचे युनिट्स आणि आयआरएस, एफआरए, इंटररेस्ट रेट फ्युचर्स इत्यादी सारख्या व अंडररायटिंग दायित्वे/डेवलपमेंट्स आणि व्याजदर/इक्विटी जोखीम असलेल्या आकस्मिक जबाबदाऱ्या) मूल्य-संवेदनशीलता समाविष्ट केली जाईल.

ड्युरेशन मेथडमध्ये, खाली दिलेल्या चार घटकांच्या भांडवली आकारांची बेरीज केली जाते --

अ) संपूर्ण ट्रेडिंग बुकमधील नक्त लघु किंवा दीर्घ स्थिती.

ब) प्रत्येक टाईम बँड(कालावधी) मधील मॅचड पोझिशनसचा एक छोटा भाग, (म्हणजे “व्हर्टिकल डिसअलाउन्स”)

क) निरनिराळ्या टाईमबँड्समधील मॅचड पोझिशनसचा मोठा भाग (म्हणजे “हॉरिझॉटल डिसअलाउन्स”)

ड) योग्य असेल तेथे ऑप्शन्समधील पोझिशनसचा नक्त आकार.

टीप: कॅश पोझिशनमध्ये ब्लॉक शॉर्ट सेलिंग करण्यास परवानगी नसल्याने वरील (अ) मध्ये आणि (ब) व (क) मध्ये निर्देशित केलेली “डिसअलाउन्स” पध्दत केवळ एफआरए/आयआरएएस/एक्सचेंज ट्रेडेड डेरिवेटिवजमध्ये प्रवेश करण्याच्या पीडीनाच सध्या लागू आहे.

तथापि, ड्युरेशन पध्दतीखाली, आवश्यक ती क्षमता असलेल्या पीडी, रिझर्व बँकेची परवानगी घेऊन, प्रत्येक स्थितीची मूल्य-संवेदनशीलता वेगवेगळी काढून, त्यांच्या सर्व सर्वसाधारण बाजार जोखमीचे मापन करण्याची अधिक अचूक वापरू शकतात. पीडीनी अशी रीत निवडून तिचा वापर सातत्याने केला पाहिजे. आणि अशा स्वीकारलेल्या रीतीवर रिझर्व बँकेची देखरेख असेल. ह्या रीतीने तंत्रचालन पुढील प्रमाणे आहे :-

१) सर्वप्रथम संलेखाच्या कालावधीवर अवलंबून, ०.६ व १.० परसेंटेज पॉईंट्स दरम्यान व्याजदरांमधील बदलांच्या स्वरूपात सर्व संलेखांची मूल्य संवेदनशीलता काढा. (खाली दिलेल्या कोष्टक १ अनुसार)

२) **कोष्टक १** मध्ये दिलेल्या तेरा टाईम बँड्समध्ये, काल-आधारित शिडीमध्ये येणारी संवेदनशीलता टाका.

३) प्रत्येक टाईमबँडमधील लॉग व शॉर्ट पोझिशनसमधील कमी असलेल्या स्थितीला, पायाभूत जोखीम मिळविण्यासाठी, ठरविलेल्या व्हर्टिकल अलाउन्ससाठी ५% भांडवली आकार लावा.

४) **कोष्टक २** मध्ये दिलेल्या डिसअलाउन्सेस बाबतच्या झोन्समध्ये हॉरिझॉटल ऑफसेटिंग करण्यासाठी, प्रत्येक टाईमबँडमधील नक्त स्थिती पुढे न्या.

टीप :- वर **टीप** मध्ये सांगितल्याप्रमाणे विरुद्ध स्थिती अस्तित्वात असल्यासच वरील मुद्दे ३ व ४ लागू होतील.

कोष्टक - १			
ड्युरेशन टाईमबँड्स व यील्डमधील गृहीत बदल			
यील्डमधील गृहीत बदल(%)		यील्डमधील गृहीत बदल(%)	
झोन - १		झोन - ३	
० ते १ महिना	१.००	४ ते ५ वर्षे	०.८५
१ ते ३ महिना	१.००	५ ते ७ वर्षे	०.८०
३ ते ६ महिना	१.००	७ ते १० वर्षे	०.७५
६ ते १२ महिना	१.००	१० ते १५ वर्षे	०.७०
		१५ ते २० वर्षे	०.६५
		२० वर्षांपेक्षा अधिक	०.६०
झोन - २			
१ ते २ वर्षे	०.९५		
२ ते ३ वर्षे	०.९०		
३ ते ४ वर्षे	०.८५		

कोष्टक - २			
हॉरिझॉटल डिसअलाउन्सेस			

झोन्स	टाईम बँड	झोनमधील	शेजारच्या झोन्समधील	झोन्स १ व ३ दरम्यान
झोन - १	० ते ३ महिने १ ते ३ महिने ३ ते ६ महिने ६ ते १२ महिने	४०%	४०%	१००%
झोन - २	१ ते २ वर्षे २ ते ३ वर्षे ३ ते ४ वर्षे	३०%		
झोन - ३	४ ते ५ वर्षे ५ ते ७ वर्षे ७ ते १० वर्षे १० ते १५ वर्षे १५ ते २० वर्षे २० वर्षांपेक्षा अधिक	३०%		

प्रत्येक टाईमबँडमधील ग्रॉस पोझिशनसना, कोष्टक १ मधील यील्डमधील गृहीत बदल पुढील कोणत्याही ऑफसेटशिवाय लागू होतील.

अ १.१ व्याजदर डेरिवेटिव्जसाठी भांडवल आकार

मापन करण्याच्या रितीमध्ये पुढील गोष्टी असाव्यात - सर्व व्याजदर डेरिवेटिव्ज आणि व्याजदरामधील बदलांमुळे ज्यांच्यावर परिणाम होतो असे ट्रेडिंग बुकामधील ताळेबंदाबाहेरील संलेख (उदा. फॉरवर्ड रेट अॅग्रीमेंट्स (एफआरए), इतर फॉरवर्ड कंत्राटे, बाँड फ्युचर्स, इंटरेस्ट रेट पोझिशनस)

अ १.२ स्थिती काढण्यासाठी आकडेमोड

ह्या डेरिवेटिव्जचे संबंधित अन्डर्लाइंग मधील स्थितीमध्ये रूपांतरण केले गेले पाहिजे आणि त्यांना वर दिलेल्या बाजार जोखमी लागू कराव्यात. वर वर्णन केलेल्या प्रमाणीकृत रितीनुसार बाजार जोखीम काढण्यासाठी, कळविण्यात आलेल्या रकमा ह्या, त्या अन्डर्लाइंगच्या किंवा राष्ट्रीय अन्डर्लाइंग च्या मुद्दल रकमेचे बाजारमूल्य असले पाहिजे.

अ १.३ फ्युचर्स व फॉरवर्ड रेट अॅग्रीमेंट्सह फॉरवर्ड कॉन्ट्रॅक्ट्स

हे संलेख, राष्ट्रीय सरकारी प्रतिभूतीमधील दीर्घ व लघु स्थितीचा संयोग समजले जातात. एखाद्या फ्युचरची किंवा एफआरएची परिपक्वता म्हणजे, त्या कंत्राटाची डिलिव्हरी किंवा अंमलबजावणी होईपर्यंतचा काल, अधिक, जेथे लागू असेल तेथे, त्या अन्डर्लाइंग संलेखाचा आयिष्यकाल. उदा. जूनमधील तीन महिन्यांच्या इंटरेस्ट रेट फ्युचरची एप्रिलमध्ये घेतलेली दीर्घ स्थिती ही, पाच महिन्यांची परिपक्वता असलेल्या एखाद्या सरकारी प्रतिभूतीमधील दीर्घ स्थिती म्हणून आणि दोन महिन्यांची परिपक्वता असलेल्या एखाद्या सरकारी प्रतिभूतीची लघु स्थिती म्हणून कळविली जावी. एखादे कंत्राट पूर्ण करण्यासाठी देण्याजोग्या (डीलिव्हरेबल) कंत्राटांची मालिका (रॅज) दिली जाऊ शकते तेथे, पीडीना, कोणती सिलिव्हरेबल सिक्युरिटी परिपक्वतेत किंवा ड्युरेशन लॅंडरवर (कालाधिष्ठित शिडी) जाईल हे निवडण्याबाबत लवचिकता असते परंतु अशा वेळी, एक्सचेंजने ठरविलेला रूपांतरण घटक विचारात घेणे आवश्यक आहे. कॉर्पोरेट बाँड इंडेक्सवर असलेल्या एखाद्या फ्युचरच्या बाबतीत, सिक्युरिटीजच्या राष्ट्रीय अन्डर्लाइंग पोर्टफोलियोच्या बाजारमूल्यावर स्थिती समाविष्ट केल्या जातील.

अ १.४ अदलाबदल (स्वॅप्स)

सरकारी प्रतिभूतीमध्ये संबंधित परिपक्वता असलेल्या दोन राष्ट्रीय स्थिती असे अदलाबदलीना (स्वॅप्स) समजले जाईल. उदा- ज्यामध्ये, पीडी तरत्या दराने व्याज मिळविते आहे आणि स्थिर दराने देते आहे अशा इंटररेस्ट रेट स्वॅपला, पुढील व्याज ठरविण्यापर्यंतच्या कालाच्या सममूल्य परिपक्वतेच्या तरत्या व्याजदराच्या संलेखामध्ये दीर्घ स्थिती समजले जाईल आणि त्या स्वॅपच्या उर्वरित आयुष्यकालाच्या सममूल्य परिपक्वतेच्या स्थिर-दर संलेखामध्ये लघु स्थिती असे समजले जाईल. एखाद्या अन्य संदर्भ मूल्याविरुद्ध (उदा. स्टॉक इंडेक्स) स्थिर किंवा तरता दर मिळविण्याच्या किंवा देणाऱ्या स्वॅप्ससाठी, व्याजदर घटक सुयोग्य अशा पुनर्मूल्य - परिपक्वतेच्या साच्यात बसविला पाहिजे आणि फ्रेमवर्कमध्ये, इक्विटी घटकाचा समावेश केला पाहिजे.

अ १.५ भांडवली आकार काढणे

जुळविलेल्या स्थितीचे (मॅचड पोझिशनस) परवानगी देण्याजोगे प्रतितोलन (ऑफसेटिंग) -

व्याजदर परिपक्वतेच्या साचामधून (फ्रेमवर्क) पीडी, तंतोतंत तोच प्रचालक (इश्युअर) कुपन व परिपक्वता असलेल्या एकसारख्या संलेखांमधील दीर्घ व लघु स्थिती (प्रत्यक्ष व राष्ट्रीय दोन्हीही) संपूर्णपणे वगळू शकतात. फ्युचर किंवा फॉरवर्ड कंत्राटांमधील मॅचड पोझिशन आणि त्याचे संबंधित अन्डरलाइंग देखील संपूर्णपणे ऑफसेट केले जाऊ शकते आणि आकडेमोडीमधून वगळले जाऊ शकते. जेव्हा फ्युचर व फॉरवर्ड मिळून डिलिव्हरेबल संलेखांची एक मालिका (रेंज) तयार होते, तेथे, फ्युचर किंवा फॉरवर्ड कंत्राटांमधील स्थितीचे ऑफसेट केले जाणे करण्यास अशाच प्रकरणांमध्ये परवानगी आहे की जेथे, सहजतेने ओळखता येण्याजोगी अन्डरलाइंग सिक्युरिटी असेल व ती डिलिव्हर करण्यासाठी लघु स्थिती असलेल्या व्यापाऱ्याला अत्यंत लाभदायक असते. तथापि त्या फ्युचर कंत्राटाची समाप्ती होण्याच्या कालखंड कळविला जावा. कधी कधी “चीपेस्ट टु डिलिव्हर” असे म्हटले जाणारी प्रतिभूती आणि फ्युचर फॉरवर्डचे मूल्य, अशा बाबतीत हातात हात घालून चालत असाव्यात.

ह्याशिवाय, विशिष्ट परिस्थितीमध्ये, संलेखांच्या त्याच वर्गातील विरुद्ध स्थितींना मॅचड म्हणून समजले जाते आणि त्यांना संपूर्णपणे ऑफसेट करण्यास परवानगी आहे. असे करण्यास पात्र होण्यासाठी, त्या स्थिती एकाच/त्याच अन्डरलाइंग संलेखांशी संबंधित असल्या पाहिजेत आणि त्या एकाच नाममात्र मूल्याच्या असू शकतात. ह्याशिवाय:-

१) **फ्युचर्ससाठी** : त्या फ्युचर कॉन्ट्रॅक्ट्सशी संबंधित असलेल्या, राष्ट्रीय किंवा अन्डरलाइंग संलेखांमधील ऑफसेटिंग पोझिशनस, एकसमान उत्पादासाठी असल्या पाहिजेत व त्या एकमेकांपासून सात दिवसांच्या आत परिपक्व होत असणे आवश्यक आहे.

२) **स्वॅप्स व एफआरसाठी** : संदर्भ दर (तरत्या दराच्या स्थितीसाठी) एकसमान असावा व कुपनची जुळवणी (क्लोजली मॅचड) असावी (म्हणजे, १५ बेसिस पॉईंट्सच्या आत) आणि :-

३) **स्वॅप्स, एफआर व फॉरवर्डसाठी** : पुढील व्याज निश्चितीची तारीख किंवा फिक्सड कुपन पोझिशनस किंवा फॉरवर्डसाठी, शेष परिपक्वता पुढील मर्यादांमध्ये जुळत असावी:-

- एक महिन्यापेक्षा कमी ह्यासाठी : त्याच दिवशी;
- एक महिना ते एक वर्ष दरम्यान : सात दिवसांच्या आत ;
- एक वर्षापेक्षा अधिक ह्यासाठी : तीस दिवसांच्या आत ;

मोठी स्वॅपबुके असलेल्या पीडी, ड्युरेशन्लॅंडरमध्ये समाविष्ट करण्याच्या स्थिती काढण्यासाठी, ह्या स्वॅप्ससाठी पर्यायी सूत्रे वापरू शकतात. त्यातील एक रीत म्हणजे, स्वॅप्सना-आवश्यक असलेल्या प्रदानांचे त्यांच्या

चालु/विद्यमान मूल्यामध्ये रुपांतर करणे ही होय. ह्यासाठी, प्रत्येक प्रदान झीरो कुपन यील्डचा उपयोग करुन डिस्काउंट केले जावे आणि झीरो (किंवा नीच) कुपन बाँड्सना लागु असलेल्या रीती वापरुन, कॅश फ्लोज्ची एकच नक्त विद्यमान किंमत, सुयोग्य अशा टाईम बँडमध्ये टाकली जावी; हे आकडे, आधी ठरविलेल्या जनरल मार्केट रिस्क फ्रेमवर्कमध्ये टाकली जावी. यासाठी पर्यायी रीत म्हणजे, ड्युरेशन मेथडमधील यील्डमधील बदलामुळे आलेल्या नक्त विद्यमान मूल्याची संवेदनशीलता काढणे आणि ह्या संवेदनशीलता, कोष्टक १ मध्ये दिलेल्या टाईमबँडमध्ये टाकणे. तथापि, अशा पर्यायी रीती पुढील अटींवरच करु दिल्या जातील :

- वापरण्यात येणाऱ्या पध्दतीच्या अचूकतेसंबंधाने पर्यवेक्षकीय प्राधिकरणाचे पूर्णपणे समाधान झाले असले पाहिजे.
- अशा रीतीने काढलेल्या स्थिती कॅश फ्लोज् व व्याजदर बदल ह्यामधील संवेदनशीलता पूर्णपणे दर्शविणाऱ्या असल्या पाहिजेत आणि त्या सुयोग्य अशा टाईमबँडमध्ये टाकल्या असल्या पाहिजेत.

सर्वसाधारण बाजार जोखमी, कॅश पोझिशनसना लागु असल्याप्रमाणेच सर्व डेरिवेटीव उत्पादांनाही लागु होतात. मात्र ह्याला अपवाद म्हणजे, वरील परिच्छेदांमध्ये दिल्यानुसार, एकसमान संलेखांमधील संपूर्णपणे किंवा खूपजवळ मॅचड असलेल्या स्थिती. संलेखांच्या निरनिराळ्या वर्गाना मॅच्युरिटी लॅडरवर योग्य जागी ठेवून आधीच दिलेल्या नियमांनुसार त्यावर प्रक्रिया केली जावी.

अ.२ इक्विटी पोझिशनसाठी भांडवली आकार^३

अ २.१ इक्विटी पोझिशनस

हा विभाग, पीडीद्वारे इक्विटी धारण करणे किंवा त्यात स्थिती धारण करणे ह्या बाबतच्या जोखमींना संरक्षण देण्यासाठी किमान भांडवली मापदंड देतो. इक्विटी प्रमाणेच बाजारात वर्तणुक दर्शविणाऱ्या सर्व संलेखांमधील लघु व दीर्घ स्थितींना हे मापदंड लागु आहेत परंतु अपरिवर्तनीय प्रिफरन्स शेअर्सना (ते व्याजदर जोखीम आवश्यकतांखाली येतात) लागु नाहीत. त्याच/एकाच इश्युमधील दीर्घ व लघु स्थिती नक्त स्वरुपात कळविली जाऊ शकते. ह्यात समाविष्ट असलेले संलेख म्हणजे, इक्विटी शेअर्स, इक्विटीप्रमाणेच वर्तणुक असलेल्या परिवर्तनीय प्रतिभूती (म्हणजे, म्युच्युअल फंडांचे युनिट्स व इक्विटी प्रतिभूतीची खरेदी किंवा विक्री करण्याची दायित्वे). इक्विटी किंवा इक्विटी सदृश स्थिती ह्यासह खाली दिल्यानुसार, इक्विटी/इंडेक्स डेरिवेटीवज्, एक महिन्यापेक्षा कमी अशा ड्युरेशन लॅडरमध्ये समाविष्ट केल्या जाव्यात.

अ २.२ इक्विटी डेरिवेटीवज्

इक्विटीच्या मूल्यामधील बदलांमुळे परिणाम होणारे इक्विटी डेरिवेटीवज् व ताळेबंदाबाहेरील स्थिती ह्यांना मापन प्रणालीमध्ये समावेश केला जावा. वैयक्तिक इक्विटीज् व स्टॉक इंडायसेस ह्या दोन्हीवरील फ्युचर्स व स्वॅप्स ह्यात समाविष्ट आहेत. डेरिवेटीवज् संबंधित अन्डरलाइंग मधील स्थितींमध्ये रुपांतर करावयाचे आहे.

अ २.३ स्थिती काढणे

क्रेडिट व बाजार जोखीम ह्यासाठी असलेल्या प्रमाणीकृत रीतीने बाजार जोखीम काढण्यासाठी डेरिवेटीवज्मधील स्थितीचे राष्ट्रीय इक्विटी स्थितीमध्ये रुपांतर केले गेले पाहिजे:-

- वैयक्तिक इक्विटीसंबंधीचे फ्युचर्स व फॉरवर्ड कॉन्ट्रॅक्ट्स चालु बाजार मूल्यामध्ये कळविले जावेत.
- स्टॉक निर्देशांकांशी संबंधित फ्युचर्स, नॅशनल अन्डरलाइंग इक्विटी पोर्टफोलियोचे मार्केट टु मार्केट मूल्य म्हणून कळविले जावे.
- इक्विटी स्वॅप्सना दोन राष्ट्रीय स्थिती म्हणून समजले जावे.
- ^३ आय डि एम डी . पी डि आर एस २६/०३.६४.००/२००६-०७ दिनअंक ७ जुलै २००६ पी डि कृतीवरील वैविध्य यासंदर्भातील पत्रकानुसार, पी डीचे इक्विटी वरील बाजारपेठ जोखमीसाठी गणन केले जाते आणि इक्विटी डेरीवेटिव्जचे गणन केवळ आंतर्गत नमुन्यांचा उपयोग करुन केले जाते.

टीप:- “डायव्हर्सिफिकेशन ऑफ पीडी अॅक्टिविटी” वरील परिपत्रक आयडीएमडी.पीडीआरएम/२६/०३.६४.००/२००६-०७ दि. जुलै ४,२००६ अनुसार, पीडींना, केवळ अंतर्गत मॉडेलचा उपयोग करुन, इक्विटी व इक्विटी डेरिवेटिवज्वरील बाजार जोखीम काढण्याची परवानगी देण्यात आली आहे.

अ ३ विदेशी मुद्रा स्थितीवरील (परवानगी असल्यास) भांडवली आकार

सर्वसाधारण: पीडीज् विदेशी मुद्रेमधील व्यवहार करणार नाहीत. तथापि, एफएनसीआर (बी) ऋण-मार्गाने स्रोत निर्माण करण्यास त्यांना परवानगी देण्यात आली असल्याने, विहित मार्गदर्शक सूत्रांमधील अटीनुसार, त्या खुली विदेशी मुद्रा स्थिती धारण करू शकतात. मार्केट टु मार्केट एफईडीएआय दराने रुपयांमधील सममूल्य अशा खुल्या स्थितीला १५ % चा सरळ बाजार जोखीमदर लागू असेल.

ब) अंतर्गत जोखीम मॉडेल (व्हीएआर) आधारित रीत

पुढील किमान आवश्यकतांनुसार पीडीज्नी, त्यांच्या इंटरनल व्हॅल्यु अॅट रिस्क (व्हीएआर) मॉडेलवर आधारित, बाजार जोखीमासाठी भांडवली गरजा काढाव्यात :

अ) व्हॅल्यु अॅट रिस्क काढताना, ९९ वे परसेंटाईल, वन-टेल्ड कॉन्फिडन्स इंटरव्हलचा उपयोग केला जावा.

ब) मूल्यांमधील १५ दिवसांच्या हालचालींवर इंस्टंटेनिअस प्राईस शॉक सममूल्य म्हणजे किमान “धारण काल” १५ दिवसांचा असेल) वापरले जावे.

क) संपूर्ण पोर्टफोलियोची व्याजदर संवेदनशीलता, पोर्टफोलियोचा व्हीआर काढण्यासाठी, सरकारी प्रतिभूती, कॉर्पोरेट पीएसयु बॉन्ड्स, सीपीज्, आयआरएस, एफआरएज् ह्यासारखे डेरिवेटिवज् ह्यासारख्या सर्व स्थिर उत्पन्न प्रतिभूतींचा समावेश करुन, कॅश फ्लोज्च्या मॅपिंगवर आधारित अशी काढण्यात यावी. जेथे अस्थिरता/चंचलता काढण्यासाठी माहिती उपलब्ध नसेल तेथे पीडींनी, सुयोग्य कालखंडामधील जी-सिक््युरिटीज् कव्हचा वापर करुन अशा संलेखांची अस्थिरता काढावी. तथापि, अशा संलेखांची माहिती आणि लागू केलेले कालखंड (स्प्रेड्स) कळविण्यात यावेत आणि वापरलेल्या रीतीच्या सुसंबंधतेची खात्री करुन घेतली जावी.

ड) ट्रेडिंग बुकचा एक भाग असलेल्या परंतु ज्यांच्या बाबतीत बाजार जोखीमेचे मापन करणे अवघड असलेल्या संलेखांना सरसंकट १५ % एवढी बाजार जोखीम लागू करण्यात यावी. अशी सरसंकट बाजार जोखीम लागू करण्याजोगे संलेख म्हणजे, म्युच्युअल फंडांचे युनिट्स, अनकोटेड इक्विटी इत्यादि. आणि हे जोखीम मापन, इतर संलेखांच्या बाबतीत व्हीएआरखाली मिळविलेल्या मापनात गणितीय रितीने मिळविले जाते.

ई) जोखीम मापनासाठी, ह्या परिशिष्टाच्या सुरुवातीस स्पष्ट केलेल्या अंडररायटिंग दायित्वांनाही व्हीएआर साच्यामध्ये टाकले जावे.

फ) एफसीएनआर (ब) कर्ज योजनेखाली विदेशी मुद्रेत घेतलेल्या कर्जामुळे निर्माण झालेल्या अन्हेज्ड विदेशी मुद्रा स्थितीलाही ह्याप्रमाणे च १५ % एवढी बाजार जोखीम लागू असेल आणि त्यानुसार मिळालेले माप (मेझर), इतर संलेखांच्या बाबतीत, व्हीएआरखाली मिळविलेल्या मापनात गणितीय रितीने मिळविले जाईल.

ग) “व्हॅल्यु अॅट रिस्क” काढण्यासाठी “ऐतिहासिक निरीक्षण काल” (नमुना काल) हा किमान एक वर्ष आणि २५० ट्रेडिंग दिवसांपेक्षा कमी नसेल. ऐतिहासिक निरीक्षण काळासाठी वेटिंग स्कीम किंवा अन्य रीती वापरणाऱ्या पीडींसाठी, “परिणामकारक” निरीक्षण काल हा किमान एक वर्षाचा असेल (म्हणजे, वैयक्तिक निरीक्षणांचा सरासरी टाईम-लॅग सहा महिन्यांपेक्षा कमी नसेल).

(ह) भांडवली आवश्यकता पुढे दिलेल्या विधानांमधील अधिकतर मूल्याची असेल :-

१) ह्या विभागात विहित केलेल्या वरील गुणविशेषांनुसार मापन केलेली आदल्या दिवसाची व्हॅल्यु अॅट रिस्क. आणि -

२) व्यवहारांच्या मागील साठ दिवसांच्या प्रत्येक दिवशीच्या व्हॅल्यु अॅट रिस्कची सरासरी, गुणिले रिझर्व बँकेने विहित केलेला गुणन - घटक (सध्या हा ३.३ आहे)

आय) कोणतेही एका विशिष्ट प्रकारचे मॉडेल विहित केलेले नाही. जोपर्यंत, पीडींनी घेतलेल्या सर्व जोखमी त्या मॉडेलमध्ये समाविष्ट केलेल्या आहेत, तोपर्यंत, त्या पीडी, व्हॅरिअन्स - कोव्हॅरिअन्स मॅट्रायसेस, हिस्टॉरिकल सिम्युलेशनस, किंवा मॉंटे कार्लो सिम्युलेशनस किंवा ईव्हीटी इत्यादींवर आधारित मॉडेलसचा उपयोग करू शकतील.

जे) बाजार जोखीम भांडवली आकार काढण्यासाठी वापरावयाच्या अंतर्गत मॉडेलचे गुण-निकष जोडपत्र ड मध्ये दिले आहेत.

पीडीआर ३ अहवाल
.....रोजी संपलेल्या तिमाहीसाठी कॅपिटल अॅडेक्वसी विवरणपत्र

प्राथमिक डीलरचे नाव :-----

विवरणपत्र - १ - (सारांश)

रुपये

१	क्रेडिट रिस्कसाठी जोखीम भारित एकूण अॅसेट्स	रु
२	अ) टियर १ भांडवली निधी (वजावटी केल्यानंतर)	रु
	ब) पात्र असलेला टियर २ निधी	रु
	क) उपलब्ध टियर १ व टियर २ भांडवली निधींची बेरीज	रु
३	आवश्यक असलेले किमान क्रेडिट रिस्क भांडवल म्हणजे, (१) X १५ टक्के	रु
४	बाजार जोखीम भांडवल आकारासाठी उपलब्ध असलेले टियर १ व टियर २ अतिरिक्त भांडवल निधी (म्हणजे (२) (क) - (३))	रु
५	प्रमाणीकृत रीतीखाली काढलेल्या आणि अंतर्गत जोखीम व्यवस्थापन (व्हीएआर) मॉडेल अनुसार काढलेल्या बाजार जोखीम भांडवल आकारापैकी अधिकतर असलेली रक्कम (परिशिष्ट २ व ३)	रु
६	वरील ५ च्या तरतुदीसाठी उपलब्ध भांडवली निधी. म्हणजे, वरील (४) मधील टियर १ व टियर २ भांडवलांची अतिरिक्त रक्कम अधिक पात्र असलेल्या टियर ३ भांडवल निधी (अतिरिक्त टियर १ भांडवलाच्या कमाल २५० % पर्यंत	रु
७	एकंदर कॅपिटल अॅडेक्वसी	
	अ) क्रेडिट रिस्कसाठी एकूण आर डब्ल्यु ए, म्हणजे (१)	रु
	ब) बाजार जोखमीसाठी भांडवल आकार, म्हणजे (५)	रु
	क) (ब) साठी न्युमरिकल लिंक = (म्हणजे क्रेडिट रिस्क कॅपिटल रेशो १५ % चा व्युत्क्रम)	६.६७
	ड) बाजार जोखमीसंबंधित जोखीम भारित अॅसेट्स, म्हणजे (ब) X (क)	रु
	ई) एकूण जोखीम भारित अॅसेट्स, म्हणजे (अ) + (ड)	रु
	फ) किमान भांडवली आवश्यकता, म्हणजे (ई) X १५ %	रु
	ग) एकूण उपलब्ध भांडवली निधी, म्हणजे (२) + (४)	रु
	ह) वजा : इतर नियमकांनी/परवानादारांनी, म्हणजे सेबी/एनएसई/बीएसई/ओटीसीईआय ह्यांनी विहित केलेला भांडवली निधी	रु
आय) पीडी व्यवहारासाठी उपलब्ध असलेला नक्त भांडवली निधी ((ग) - (ह))	रु	
८	अतिरिक्त (असल्यास टियर ३ भांडवली निधी	रु
९	कॅपिटल अॅडेक्वसी रेशो (सीआरएआर) % (आय/ई) * १००	

अहवालासोबत पुढील परिशिष्ट पाठविली जावीत *

परिशिष्ट - १ ताळेवंदावरील व ताळेबंदाबाहेरील निरनिराळ्याबाबींची सविस्तार माहिती, दिलेले जोखीम भार, आणि अॅसेट्सचे रिस्क अॅडजस्टेड मूल्य ह्या नमुन्यात सादर करावयाचे आहे. सोबत जोडलेला नमुना केवळ उदाहरणापुरताच आहे. व्यवहारांच्या कार्यरीतीमध्ये विविधता आणतेवेळी, करावयाच्या परवानगीप्राप्त कार्यकृतीवरील मार्गदर्शक तत्वांचे पीडींनी अनुपालन करणे आवश्यक आहे.

परिशिष्ट - २ सोबत जोडलेल्या नमुन्यात, प्रमाणीकृत मॉडेलचा वापर करुन, बाजार जोखीम आकाराची सविस्तार माहिती जोडण्यात यावी.

परिशिष्ट - ३ सोबत जोडलेल्या नमुन्यात, अंतर्गत मॉडेलचा वापर करुन, बाजार जोखीम आकाराची सविस्तार माहिती जोडण्यात यावी.

परिशिष्ट - ४ मागील तिमाहीसाठीचे बॅकटेस्टिंग रिझल्ट्स, त्या मॉडेलनुसार येणाऱ्या व्हीएआरच्या माहितीसह, पोर्टफोलियोच्या मूल्यात आणि पोर्टफोलियोच्या दर्शनी मूल्यात झालेला बदल ह्याबाबतची माहिती पाठविण्यात यावी.

परिशिष्ट - ५ दिलेल्या एखाद्या बदलासाठी पोर्टफोलियोच्या मूल्यात झालेल्या बदलाच्या माहितीसह, स्ट्रेस टेस्टिंगची माहिती त्या नमुन्यात देण्यात यावी.

* वरील परिशिष्टे (छापण्याजोग्या स्वरूपात) ईमेलने pdrsidmc@rbi.org.in कडे पाठविता येतील.

परिशिष्ट - १
क्रेडिट रिस्क
अ - ताळेबंदातील बाबी

	फंडेड रिस्क असेट्स	पुस्तकी मूल्य रुपये	जोखीम भार %	रिस्क अँडजस्टेड मूल्य
१	रोख शिल्लक व आरबीआयकडील चालु खात्यामधील शिल्लक		० %	
२	कॉल/नोटिस मनीमार्केटमध्ये कर्जाऊ दिलेल्या रकमा व बँकांकडील चालु खात्यातील शिल्लक रकमा		२०%	
३	गुंतवणुकी			
	अ) सरकारी व मंजुरीप्राप्त व केंद्रा राज्य सरकारांनी हमी दिलेल्या सिक्युरिटीज (खालील (ई) सोडून)		०%	
	ब) डीबीओडीने विहित केल्यानुसार, स्थिर ठेवी, बँका, पीडी व सार्वजनिक वित्तीय संस्थांचे बॉन्ड्स आणि ठेवी प्रमाणपत्रे.		२०%	
	क) टियर २ भांडवल म्हणून, बँका, पीडीज्, सार्वजनिक वित्तसंस्था ह्यांनी (डीबीओडीने विहित केल्यानुसार) दिलेले बॉन्ड्स		१००%	
	ड) सर्व कंपन्यांचे शेअर्स आणि वरील (ब) सोडून अन्य कंपन्यांचे डिबेंचर्स/बॉन्ड्स/कमर्शियल पेपर्स/म्युच्युअल फंडांचे युनिट्स		१००%	
	ई) सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांच्या, केंद्र/राज्य सरकारांनी हमी दिलेल्या, परंतु मार्केट बॉरोईंग कार्यक्रमाबाहेर प्रचालित केलेल्या सिक्युरिटीज सूचना : जेथे हमी आवाहित केल्या असून संबंधित राज्य सरकारकडून कसुरी झाली असल्यास पीडींनी १००% जोखीम भार लावावा.		२०%	
	फ) रि-डिस्काउंट केलेल्या बिलांसह सरकारी सिक्युरिटी मार्केटमधील पीडींच्या सिक्युरिटीज व पीडींवरील अन्य जोखमी.		१००%	
	ग) रिडिस्काउंट झालेल्या बिलांचे/एफआयद्वारे डिसकाउंटिंग		२०%	
४	करंट असेट्स			
	अ) आंतर-कॉर्पोरेट ठेवी		१००%	
	ब) कर्मचाऱ्यांना दिलेली कर्जे		१००%	
	क) चांगली समजली जाणारी इतर प्रतिभूतित कर्जे व अग्रिम राशी		१००%	
	ड) खरेदी केलेली/डिस्काउंट केलेली बिले		१००%	
	ई) इतर (तपशील द्यावा)		१००%	
५	स्थिर असेट्स (घसान्याची नक्त किंमत)			
	अ) लीज आउट केलेले असेट्स		१००%	
	ब) स्थिर असेट्स		१००%	
६	इतर असेट्स			
	अ) मूळ स्त्रोतातून कापलेला आयकर (नक्त तरतुद)		०%	
	ब) प्रदान केलेला अग्रिम कर		०%	
	क) सरकारी सिक्युरिटीजवरील येणे असलेले व्याज		०%	
	ड) इतर (तपशील द्यावा प्रतिपक्षानुसार जोखीम भार द्यावा)		X %	

अ-अ एकूण जोखीम भारित ताळेबंदातील असेट्स

ब) ताळेबंदाबाहेरील असेट्स

	फंडेड रिस्क असेट्स	पुस्तकी मूल्य(रु)	क्रेडिट रुपांतरण घटक %	जोखीम भार %	रिस्क अॅडजस्टेड मूल्य
१	शेअर/डिबेंचर/अंडरराईट केलेला ऑक्शनस्टॉक -सरकार/सरकारने हमी दिलेले कोणतेही एक्सपोझर -बँका/वित्तसंस्था (सीबीओडीने विहित केल्यानुसार) -सरकारी सिक्युरिटीज् मार्केटमधील प्राथमिक डीलर्स -इतर सर्व		१००% १००% १००% १००%	० % २०% १००% १००%	
२	प्रत्यक्ष डिव्हॉल्वमेंट सह डिबेंचर्स/पार्ट पेड शेअर्स -सरकार/सरकारने हमी दिलेले कोणतेही एक्सपोझर -बँका/वित्तसंस्था (सीबीओडीने विहित केल्यानुसार) -सरकारी सिक्युरिटीज् मार्केटमधील प्राथमिक डीलर्स -इतर सर्व		१००% १००% १००% १००%	० % २०% १००% १००%	
३	राष्ट्रीय इक्विटी/इक्विटी डेरिवेटिवज्मागील इंडेक्स पोझिशनस		१००%	१००%	
४	पीडीवरच क्रेडिट रिस्क असलेल्या स्थितीतील पुनर्रखरेदी करार -सरकार/सरकारने हमी दिलेले कोणतेही एक्सपोझर -बँका/वित्तसंस्था (सीबीओडीने विहित केल्यानुसार) -सरकारी सिक्युरिटीज् मार्केटमधील प्राथमिक डीलर्स -इतर सर्व		१००% १००% १००% १००%	० % २०% १००% १००%	
५	इतर आकस्मिक जबाबदाऱ्या/दायित्वे-जसे स्टँडबाय -सरकार/सरकारने हमी दिलेले कोणतेही एक्सपोझर -बँका/वित्तसंस्था (सीबीओडीने विहित केल्यानुसार) -सरकारी सिक्युरिटीज् मार्केटमधील प्राथमिक डीलर्स -इतर सर्व		५०% ५०% ५०% ५०%	० % २०% १००% १००%	

६	<u>इंटररेस्ट रेट स्वॅप्स</u> मूळ परिपक्वता १ वर्षापेक्षा कमी मूळ परिपक्वता १ वर्ष व अधिक परंतु २ वर्षापेक्षा कमी मूळ परिपक्वता २ वर्ष व अधिक परंतु ३ वर्षापेक्षा कमी मूळ परिपक्वता ३ वर्ष व अधिक परंतु ४ वर्षापेक्षा कमी मूळ परिपक्वता ४ वर्ष व अधिक परंतु ५ वर्षापेक्षा कमी मूळ परिपक्वता ५ वर्ष व अधिक परंतु ६ वर्षापेक्षा कमी मूळ परिपक्वता ६ वर्ष व अधिक परंतु ७ वर्षापेक्षा कमी (प्रत्येक अतिरिक्त वर्षासाठी-सीसीएफ १% ने वाढतो)		०.५ % १% २% ३% ४% ५% ६%	१००% १००% १००% १००% १००% १००% १००%	
७	<u>विदेशी मुद्रा फॉरवर्ड कॉन्ट्रॅक्ट</u> मूळ परिपक्वता १ वर्षापेक्षा कमी मूळ परिपक्वता १ वर्षापेक्षा अधिक परंतु २ वर्षापेक्षा कमी (प्रत्येक अतिरिक्त वर्षासाठी - सीसीएफ ३% ने वाढतो) \$ जोखीम प्रतिपक्षावर अवलंबून आहे.		२% ५%	२०-१००% २०-१००%	

सूचना:- कॅश मार्जिन्स/ठेवी, क्रेडिट कन्व्हर्शन फॅक्टर लागू करण्यापूर्वी वजा करण्यात याव्यात.

ब-ब एकूण जोखीम भारत ताळेबंदाबाहेरील ॲसेट्स

क-क एकूण ताळेबंदावरील व ताळेबंदाबाहेरील ॲसेट्स

परिशिष्ट - २

पीडीआर - ३
तिमाही अहवाल

विवरणपत्र - ३

बाजार जोखीम भांडवल विवरणपत्र
(कोरिलेशन्स म्हणजे ॲप्रिशिएशन मान्यताप्राप्त (रेकगनाईज्ड) नाही)

१) प्रमाणीकृत रीत

अ) व्याजदर संलेख व इक्विटी/इक्विटी सदृश संलेख

संलेख	परिपक्वता दिनांक	स्थिती (एफव्ही)	पुस्तकी किंमत	पुस्तकी मूल्य	बदललेला कालावधी	ड्युरेशन बकेट	क्षेत्र	यील्ड	यील्डमध्ये गृहीत धरलेला बदल (बीपीएस)	बदललेला यील्ड	बदललेली किंमत	किंमतीमधील बदल	बाजार जोखीम आकार
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)	(८)	(९)	(१०)	(११)	(१२)	(१३)	(१४)

अ ची बेरीज

ब) अन् -हेज्ड विदेशी मुद्रेची स्थिती

एकूण बेरीज (अ+ब)

स्थिती

(बाजार ते बाजार मूल्य)

बाजार जोखमीचे माप

(स्थितीच्या १५%)

ब) अनहेज्ड विदेशी मुद्रा स्थिती

क) बाजार जोखमीचे मापन करण्यासाठी, सरसकट १५ % आकार लागू केलेल्या ॲसेट्सच्या बाबी:

मेमो आयटम्स

आरबीआयच्या मंजुरीने, गुंतवणुकीच्या बाबी म्हणून वर्गीकरण केलेल्या परंतु बाजार जोखीम लागू नसलेल्या ॲसेट्सच्या बाबी :-

ॲसेट	पुस्तकी मूल्य	एमटीएम/एनएव्ही
१		
२		
३		

परिशिष्ट - ३

मागील ६० दिवसांसाठी व्हीएआर काढण्याबाबतचा तपशील

दिनांक	पोर्टफोलियो मूल्य	व्हीएआर (रु) एक दिवसाचा	धारण काळासह व्हीएआर	पोर्टफोलियोच्या टक्केवारीच्या स्वरूपात धारण-कालासह एकूण व्हीएआर

- अ) ६० दिवसांच्या व्हीएआरची (धारण कालासह) सरासरी
ब) ६० दिवसांच्या व्हीएआरच्या (धारण कालासह) सरासरीची ३.३ पट.
क) आदल्या दिवसाचा व्हीएआर.
ड) बाजार जोखमीचे माप ((ब) व (क) ह्यामधील अधिक असलेले).

परिशिष्ट - ४

व्हीएआर मॉडेलचे बँक टेस्टिंग
(व्यापाराच्या गेल्या २५० दिवसांसाठी)

.....रोजी संपलेल्या तिमाहीसाठी, पीडीआर ३ चा एक भाग म्हणून बँक टेस्टिंग रिपोर्ट

निरीक्षणांची संख्या (सुट्ट्या सोडून)
अपयशांची संख्या (म्हणजे, गमावलेल्या प्रत्यक्ष
ट्रेडिंग/ हायपोथेटिकल (अनुमानात्मक) एमटीएम,
व्हीएआरने अपेक्षेपेक्षा कमी वर्तविला जाण्याची संख्या)

प्रत्यक्ष
२५०
०

अनुमानात्मक (हायपोथेटिकल)
२५०
०

तारीखवार बँक टेस्टिंगचे रिझल्ट्स

अनुक्रमांक	तारीख	संपूर्ण पोर्टफोलियोसाठी १ दिवसाचा व्हीएआर (रु -कोटी)	संपूर्ण पोर्टफोलियोचे बाजार मूल्य (रु - कोटी)	त्याच पोर्टफोलियोचे पुढील दिवसाचे बाजार मूल्य	फरक (रु - कोटी)	अपयश (होय/नाही)	प्रत्यक्ष नफा/तोटा (रु- कोटी)	अपयश (होय/नाही)
१								
२								
३								
४								
२५०								

सुटीच्या दिवसांच्या आधी, दैनंदिन व्हीएआर, मधील सुट्ट्यांच्या संख्येच्या वर्गमूळाने वाढविण्यात यावा. उदा.
एखाद्या शुक्रवारनंतर दोन सुट्ट्या येत असल्यास, शुक्रवारच्या व्हीएआरच्या अंकाला २ च्या वर्गमूळाने गुणण्यात
यावे.

परिशिष्ट - ५
स्ट्रेस टेस्टिंगची माहिती

		रोजी केलेली स्ट्रेस टेस्ट	
	पीडीचे नाव		
अॅसेट्स (ट्रेडेबल असलेले सर्व व्याजदर संबंधित अॅसेट्स)			
		एमटीएम मूल्य (रु-कोटी)	भारित सरासरी मॉड. कालावधी (वर्षे)
१	सरासरी सिक्युरिटीज व टी-बिल्स		
२	कॉर्पोरेट/पीएसयु/वित्तसंस्थांचे बॉन्ड्स		
३	एफआरए/आयआरएस ह्यांच्या बाबतचे रिसीव्हिंग लेग		
४	इतर ट्रेडेबल व्याजदर सलेख.		
अॅसेट्सचे एकूण एमटीएम मूल्य (व्हीए)			
भारित सरासरी आणि अॅसेट्सचा मॉड. कालावधी (डीए)			
जबाबदाऱ्या (लायाबिलिटीज एनओएफ सोडून)			
		एमटीएम मूल्य (रु-कोटी)	भारित सरासरी मॉड. कालावधी (वर्षे)
१	घेतलेले नक्त कर्ज कॉल, नोटिस व मुदत द्रव्य		
२	रेपोमधील नक्त कर्ज (बॉरेईंग आरबीआयच्या एलएएफसह)		
३	सीबीएलओ मार्फत घेतलेले नक्त कर्ज		
४	आयसीडीबाबतचे कर्ज		
५	सीपीजबाबतचे कर्ज		
६	बॉन्ड प्रचालनामधून घेतलेले कर्ज		
७	बँका/वित्तसंस्थांकडून क्रेडिट लाईन्स		
८	एफआरए/आयआरएस बाबतचे पेईंग लेग		
९	इतर ट्रेडेबल व्याजदर जबाबदाऱ्या		
जबाबदाऱ्यांचे एकूण एमटीएम मूल्य (व्हीआय)			
जबाबदाऱ्या भारित सरासरी मॉड. कालावधी (डीआय)			
एनओएफ मॉड. कालावधी (डीएन) = (व्हीए*डीए-व्हीआय*)/(व्हीए-व्हीआय)			

एनओएफमधील बदलाची टक्केवारी = (-)डीएन* व्याजदरांमधील खालच्या बाजूस झालेला बदल (१%)	
---	--

एनओएफमधील बदल = (-)डीएन* व्याजदरांच्या एनओएफमधील झालेला बदल(१%)*	
--	--

अन्य तपशील		
चालु वर्षामधील आतापर्यंत मिळालेले नक्त उत्पन्न		

चालु वर्षामधील आतापर्यंत आलेला नफा/तोटा		
वसुल न झालेला एमटीएम (कॅश पोझिशनसवरील नक्त नफा/तोटा)		
वसुल न झालेला एमटीएम (डेरीवेटिव पोझिशनसवरील नक्त नफा/तोटा)		
असल्यास इतर उत्पन्न (कृपया तपशील द्यावा) ***		
स्थिर उत्पन्न व असंबंधित संलेखांमध्ये तैनात केलेला एनओएफ		
एकूण एनओएफ (कृपया तपशील द्यावा)		

सूचना :- ह्याबाबत विहित केलेल्या व्याख्येनुसार एनओएफ निश्चित करण्यात यावा. ह्या एनओएफमध्ये एमटीएमचा नफा किंवा तोटा अॅडजस्ट केला जावा.

***इतर उत्पन्नांची तपशीलवार माहिती

स्ट्रेस टेस्टच्या तारखेस कंपनीचा भांडवली निधी

(रु - कोटी)

१) टियर १ भांडवल	
२) टियर २ भांडवल	
३) टियर ३ भांडवल	
४) एकूण वजावटीचा तपशील (१+२+३)	
५) वजावटीचा तपशील	
अ)दुय्यम कंपन्यांमधील गुंतवणुक	
ब)अमूर्त अॅसेट्स	
क)चालु लेखा - कालावधीमधील तोटे	
ड)डिफर्ड टॅक्स अॅसेट्स	
ई)मागील लेखा- कालावधीमधील पुढे आणलेले तोटे	
फ)अन्य नियामकाने विहित केलेले भांडवली निधी.	
६)एकूण भांडवली निधी (अ +ब +क +ड +ई+ फ)	
७)एकूण नक्त भांडवली निधी(४-६)	
कमी	
८) यील्डमध्ये एक टक्का वाढ झाल्यामुळे एनओएफ मधील बदल	
९)एनओएफ बदलासाठी तरतुद केल्यानंतर झाल्याने उपलब्ध झालेला नक्त भांडवली निधी.	
१०) कंपनीच्या क्रेडिट रिस्कसाठी जोखीम भारित अॅसेट्स	
११) कंपनीच्या बाजार जोखमीसाठी जोखीम भारित अॅसेट्स	
१२) एकूण जोखीम भारित अॅसेट्स(१० +११)	
१३) स्ट्रेस टेस्टच्या तारखेस कॅपिटल अॅडेक्वसी रेशो (९/१२)	

बाजार - जोखमी भांडवल आकाराचे मापन करण्यासाठी
अंतर्गत मॉडेल वापरण्याबाबतचे मापदंड

अ) सर्वसाधारण मापदंड

१) अंतर्गत मॉडेल परिणामकारक असण्यासाठी पुढील बाबतीत खात्री करून घ्यावी:-

- पीडीसी जोखीम व्यवस्थापन प्रणाली परिपूर्ण असून तिच्या अम्मलबजावणीबाबत बाह्य ऑडिटर्स प्रमाणित केले आहे.
- त्या पीडीसीवळ, केवळ व्यापारी क्षेत्रातीलच नव्हे तर जोखीम नियंत्रण, ऑडिट व बँक ऑफिस क्षेत्रामध्येही अद्यावत मॉडेल्सचा उपयोग करण्यासाठी कुशल कर्मचाऱ्याची पुरेशी संख्या उपलब्ध आहे.
- जोखीम - मापनामध्ये (बँक टेस्टिंग) वाजवी अचूकता असल्याबाबतची पूर्वकामगिरी त्या पीडीसीने दाखविली आहे.
- खालील परिच्छेद ब - ४ मध्ये सविस्तारपणे दिल्यानुसार त्यापीडीसीने नियमितपणे स्ट्रेस टेस्ट्स केल्या आहेत.

२) ह्या सर्वसाधारण मापदंडाच्या व्यतिरिक्त भांडवलासाठी अंतर्गत मॉडेलस वापरणाऱ्या पीडीसीना खालील कलम ब १ ते ब ५ मध्ये दिलेल्या आवश्यकता असणे लागू असेल.

ब-१ गुणात्मक मानके

ह्यामध्ये दिलेल्या गुणात्मक मानकांपैकी पीडीसी कितपत पूर्ण करू शकतात. त्यानुसार आरबीआय त्या पीडीसीसाठी, खालील ब - ३ (ब) मध्ये संदर्भित गुणन घटक देऊ करील. केवळ ह्या गुणात्मक मापदंडांचे संपूर्ण पालन करणाऱ्या पीडीसी किमान गुणन घटक मिळविण्याय पात्र ठरतील. ह्या गुणात्मक मापदंडांमध्ये पुढील गिष्टींचा समावेश आहे -

अ) त्या पीडीसीकडे एक स्वतंत्र असे जोखीम नियंत्रण एकक असावे आणि ते एकक त्याची रचना व अंमलबजावणीबाबत जबाबदार असेल. त्या एककाने, त्या पीडीसीच्या जोखीम मापन मॉडेलच्या आउटपुटवरील दैनंदिन रिपोर्ट्स तयार करून त्यांचे विश्लेषण केले पाहिजे तसेच रिस्क एक्सपोजर व ट्रेडिंग मर्यादा ह्या दरम्यानच्या संबंधांचेही मूल्यमापन केले पाहिजे. असे एकक ट्रेडिंग डेस्कपासून स्वतंत्र असावे आणि त्याने त्या पीडीसीच्या थेट वरिष्ठ व्यवस्थापनालाच रिपोर्ट द्यावा.

ब) त्या एककाने नियमितपणे बँक टेस्टिंग कार्यक्रम ठेववा, (म्हणजे, अधिकतर मोठ्या कालखंडासाठी, त्या मॉडेलने निर्माण केलेल्या जोखमीबाबत पोर्टफोलियो मूल्यामधील प्रत्यक्ष दैनंदिन बदल तसेच स्थिर स्थितीवर आधारित गृहीत बदल दरम्यान एक्स -पोस्ट तुलना)

क) संचालक मंडळ आणि ज्येष्ठ व्यवस्थापनानेही ह्या जोखीम नियंत्रण प्रक्रियेत सक्रिय भाग घ्यावा आणि जोखीम नियंत्रण हा लक्षणीय धनस्रोत उपलब्ध करण्याच्या व्यवहाराचाच एक घटक आहे असे समजावे. ह्याबाबतीत, स्वतंत्र अशा जोखीम नियंत्रण एककाने तयार केलेल्या अहवालांचे, ज्येष्ठ व्यवस्थापनाने व प्राधिकरणाने पुनरावलोकन करावे आणि वैयक्तिक व्यापाऱ्यांनी घेतलेल्या स्थितीमध्ये कपात करण्याची तसेच पीडीसीचे सरसकट रिस्क एक्सपोजर कमी करण्याबाबतच्या अंमलबजावणीसाठी हे आवश्यक आहे.

ड) पीडीसीचे अंतर्गत जोखीम मापनाचे मॉडेल, त्या संस्थेच्या दैनंदिन जोखीम व्यवस्थापन प्रक्रियेत समावून घेतलेले असावे. आणि ह्या मॉडेलचे आउटपुट त्यानुसार, त्या पीडीसीच्या बाजार जोखीम प्रोफाईलची योजना, देखरेख व नियंत्रण ह्याबाबतच्या प्रक्रियेचा एक महत्वाचा भाग असावा.

ई) ही जोखीम मापन प्रणाली, अंतर्गत ट्रेडिंग व एक्सपोजरबाबतच्या मर्यादांना धरून वापरली जावी. ह्याबाबत, ट्रेडिंग बाबतच्या मर्यादा, त्या पीडीच्या जोखीम मापनाच्या मॉडेलशी संबंधित असाव्यात आणि त्या ट्रेडर्स व ज्येष्ठ व्यवस्थापन अशा दोघांनाही चांगल्याप्रकारे समजलेल्या असाव्यात.

फ) पीडीच्या जोखीम मापन मॉडेलला पूरक म्हणून व त्या पीडीच्या दैनंदिन आउटपुटवर आधारित, नित्य व कडक असा स्ट्रेस टेस्टिंग कार्यक्रम तयार केला जावा. अशा स्ट्रेस टेस्टिंगच्या परिणामांचे वरिष्ठ व्यवस्थापनाद्वारे नियतकालिक पुनरावलोकन केले जावे आणि ते परिणाम, व्यवस्थापन व संचालक मंडळाने ठरविलेली धोरणे व मर्यादांमध्ये प्रतिवर्तित झालेले असावेत. एखाद्या विशिष्ट परिस्थितीसाठी धोका निर्माण होऊ शकत असल्याचे स्ट्रेस टेस्टवरून दिसून येत असल्यास अशा जोखमींवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी त्वरित पाउले उचलली जावीत.

ग) जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीच्या कार्यकृतीसंबंधाने, अंतर्गत धोरणे, नियंत्रणे, व कार्यरीती ह्याबाबतच्या अनुपालनाची खात्री करून घेण्यासाठी पीडींनी एक लिखित कार्यरीत तयार करावी. अशी जोखीम व्यवस्थापन प्रणाली व्यवस्थितपणे लिखित स्वरूपात ठेवली जावी. उदा. जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीची मूलतत्वे वर्णन करणारी आणि बाजार जोखमीचे मापन करण्यासाठी वापरण्यात येणाऱ्या सूत्रांचे स्पष्टीकरण देणारी एखादी पुस्तिका.

ह) पीडीच्या स्वतःच्या ऑडिटच्या प्रक्रियेतच तिच्या जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीचा स्वतंत्र आढावा घेतला जावा. ह्या आढाव्यामध्ये, ट्रेडिंग डेस्क आणि जोखीम नियंत्रण एकक ह्या दोन्हीच्या कार्यकृतींचा समावेश असेल. सरसकट जोखीम व्यवस्थापन प्रक्रियेचाही आढावा नियतकालिकतेने घेण्यात यावा आणि त्यामध्ये किमान पुढील गोष्टी समाविष्ट असाव्यात :

- जोखीम व्यवस्थापन प्रणाली व प्रक्रियेबाबतची लेखी माहिती पुरेशी आहे काय.
- जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीची रचना
- दैनंदिन जोखीम व्यवस्थापनात मार्केट रिस्क मेझर्सचा समावेश
- रिस्क प्राइसिंग मॉडेलसची मंजूरी प्रक्रिया आणि फ्रंट व बॅक-ऑफिसच्या कर्मचाऱ्यांनी वापरलेल्या मुल्यांकन प्रणाली.
- जोखीम मापन प्रक्रियेमधील लक्षणीय बदल झाल्यास त्याबाबतची पडताळणी/सत्यांकन.
- जोखीम मापन मॉडेलने शोधलेल्या बाजार जोखमींची व्याप्ति.
- व्यवस्थापन माहिती प्रणालीची एकात्मता.
- स्थिती संबंधीच्या माहितीची अचूकता व संपूर्णता.
- अंतर्गत मॉडेलस वापरण्यासाठी असलेल्या माहिती स्रोतांचा सलगपणा, वेळेवर उपलब्धता, आणि विश्वसनीयता तसेच अशा माहिती - स्रोतांची स्वतंत्रता.
- अस्थिरता व इतर गृहीतके ह्यांनी अचूकता व सुयोग्यता
- मूल्यांकन व जोखीम रुपांतरणाच्या आकडेमोडीची अचूकता.
- वरील (ब) मध्ये व जोडपत्र ग मध्ये दिल्यानुसार वारंवार बँक टेस्टिंग करून त्या मॉडेलच्या अचूकतेची पडताळणी.

आय) संचालक मंडळाने ठरविलेली धोरणे/कार्यरीतीनुसार, जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीची एकात्मता व अंमलबजावणी, परिच्छेद ब. ५ मध्ये दिल्यानुसार बाहेरील ऑडिटर्सद्वारा प्रमाणित केली जावी.

ज) बँक टेस्टिंग रिझल्टची एकप्रत भारतीय रिझर्व बँकेकडे सादर करण्यात यावी.

ब - २ बाजार जोखीम घटकांसाठी निकष

पीडीच्या अंतर्गत जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीचा एक महत्वाचा भाग म्हणजे, बाजार जोखीम घटकांच्या संचाचे निकष ठरविणे. म्हणजे बाजार भाव आणि पीडीच्या ट्रेडिंगबाबतच्या स्थितीच्या मूल्यावर परिणाम करणाऱ्या किंमती. एखाद्या बाजार जोखीम मापन प्रणालीमधील जोखीम घटक हे, पीडीच्या सर्व पोर्टफोलियोमधील ताळेबंदातील तसेच ताळेबंदाबाहेरील असलेल्या जोखमी ओळखण्यास पुरेसे असावेत. पुढील मार्गदर्शकतत्वे नजरेसमोर ठेवली जावीत:-

अ) व्याजदरांसाठी, पीडींना, व्याजदर - संवेदनशील अशा ताळेबंदावरील किंवा ताळेबंदाबाहेरील स्थिती असलेल्या प्रत्येक पोर्टफोलियोमधील व्याजदरांशी संलग्न असा जोखीम घटकांचा एक संच असणे आवश्यक आहे.

जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीने, सर्वसाधारणतः स्वीकारल्या गेलेल्या दृष्टिकोनांपैकी एकाचा उपयोग करून यील्ड कर्कचे मॉडेल तयार करावे. (उदा. झीरो कुपन यील्डसचे फॉरवर्ड रेट्स काढून). ह्या यील्ड कर्कवरील दरांच्या अस्थिरपणामधील बदल शोधण्यासाठी, त्या यील्ड कर्कचे निरनिराळ्या भागात विभाजन केले पाहिजे. महत्वाच्या संलेखांमधील व्याजदरांच्या हालचालीबाबतच्या धोक्यासाठी, पीडींनी, सर्व जोखीम घटकांचा उपयोग करून, त्या पीडीच्या ट्रेडिंग डावपेचानुसार ती यील्ड कर्क तयार करावी. उदा. यील्ड कर्कच्या अनेक बिंदूवर निरनिराळ्या प्रकारच्या सिक्युरिटीज असलेला पोर्टफोलियो असलेल्या व किचकट आर्बिट्रेज स्ट्रॅटेजीज हाताळणाऱ्या पीडीला, व्याजदर जोखीम अचूकतेने समजण्यासाठी अधिकतर संख्येने जोखीम घटकांची आवश्यकता असेल.

स्प्रेड रिस्क (बॉन्ड्स व स्वॅप्समधील) समजण्यासाठी, म्हणजे, सरकारी व इतर स्थिर उत्पन्न संलेख ह्यामधील पूर्णतः संबंधित हालचालींमुळे निर्माण झालेली जोखीम, जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीने वेगळे जोखीम घटक समाविष्ट केले पाहिजेत.

ब) इक्विटीच्या किंमतींसाठी, इक्विटीच्या किंमतींमध्ये संपूर्ण बाजारामधील हालचाली दर्शविणारा एखादा जोखीम घटक किमान असावा (उदा. मार्केट इंडेक्स, ह्या बाजारभरच्या निर्देशांकाच्या सापेक्ष अशा “बीटा इक्विव्हॅकंट्स” मध्ये वैयक्तिक सिक्युरिटीजमधील किंवा सेक्टर इंडायसेसमधील स्थिती व्यक्त करता येतील. अधिकतर दृष्टिकोन म्हणजे, इक्विटी मार्केटच्या निरनिराळ्या क्षेत्रांच्या संलग्न असे जोखीम घटक ठेवणे (उदा. औद्योगिक क्षेत्र, आवर्ती इत्यादी) किंवा सर्वात व्यापक दृष्टिकोन, ठेवणे, ज्यात वैयक्तिक इक्विटी इश्युजच्या अस्थिरतेशी संलग्न जोखीम घटकांचे मूल्यांकन केले जाते. इक्विटी मार्केट व घनता ह्यांच्यानुसार पीडींनी रीत ठरवावी.

ब - ३ संख्यात्मक मानके

अ) किमान तीन महिन्यातून एखादा तरी पीडींनी त्यांचे माहिती संच अद्यावत करावेत. आणि बाजारभावात मोठे बदल झाल्यास त्यांचे पुनर्मूल्यांकन करावे. रिझर्व बँकेच्या मते किंमतींच्या अस्थिरपणात लक्षणीय वाढ झाल्यास, छोटा निरीक्षण काल वापरून व्हॅल्यु - अँट - रिस्क काढण्यासाठी, रिझर्व बँक पीडींना सांगू शकते.

ब) पीडींच्या जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीच्या गुणवत्तेच्या मूल्यांकनच्या आधाराने तसेच बँक टेस्टिंगचे फ्रेमवर्क व परिणाम ह्यावर रिझर्व बँकेद्वारे गुणन घटक (किमान ३) ठरविला जाईल. बाजार जोखीम भांडवल आकारासाठी अंतर्गत जोखीम आधारित मॉडेलच्या सह वापरवायाच्या “बँक टेस्टिंग” मेकॅनिझम” जोडपत्र फ मध्ये, बँक टेस्टिंगची सविस्तार माहिती दिली आहे.

मॉडेलचे स्वरूप ठरविण्याबाबत पीडीना लवचिकता देण्यात आली असली तरी, पीडीना त्यांच्या भांडवली आकार काढण्यासाठी असलेले मॉडेल स्वीकारले जाण्यासाठी जोडपत्र-ई मधील निकष पूर्ण करणे ही किमान गरज आहे. ह्याहीपेक्षा कडक मानके ठेवण्याचा अधिकार रिझर्व बँकेला आहे.

बी - ४ स्ट्रेस टेस्टिंग

१) बाजार जोखीम भांडवल आकाराबाबत अंतर्गत मॉडेल वापरणाऱ्या पीडीकडे, त्यांच्यावर मोठा आघात/परिणाम करू शकणारे प्रभाव किंवा घटना ओळखण्यासाठी काटेकोर व सर्वसमावेशक स्ट्रेस टेस्टिंग कार्यक्रम असणे आवश्यक आहे.

२) पीडीच्या स्ट्रेस बाबतच्या रुपरेखेमध्ये, ट्रेडिंग पोर्टफोलियोजमध्ये अभूतपूर्व तोटे किंवा फायदे करू शकणाऱ्या किंवा त्या पोर्टफोलियोजमधील जोखमीचे नियंत्रण कठीण होण्याबाबतच्या घटकांचा समावेश असावा. हे घटक म्हणजे, सर्व मोठ्या प्रकारच्या जोखमीमधील कमी शक्यतांच्या घटना, व त्याचबरोबर, मार्केट, क्रेडिट व ऑपरेशनल जोखमी ह्यांचे निरनिराळे घटक.

३) पीडीच्या स्ट्रेस टेस्ट्स गुणात्मक तसेच संख्यात्मक स्वरूपाच्या असाव्यात आणि त्यात बाजार जोखीम आणि बाजारातील खळबळीच्या लिक्विडिटीसंबंधीत बाबीही असाव्यात. संख्यात्मक निकषांमधून, त्या पीडी योग्य अशा स्ट्रेस संबंधित ज्याला सामोऱ्या जाऊ शकतील असे प्रसंग ओळखता यावेत. गुणात्मक निकषांमध्ये ह्यावर भर दिला जावा की, स्ट्रेस टेस्टिंगची दोन महत्वाची उद्दिष्टे म्हणजे, संभाव्य मोठे तोटे समावून घेण्याबाबतच्या, पीडीच्या भांडवलाच्या क्षमतेचे मूल्यमापन करणे आणि पीडीची जोखीम कमी करण्यासाठी उपाय योजून भांडवल सुरक्षित ठेवणे. पीडीचे व्यवस्थापनबाबतचे डावपेच व त्यांचे मूल्यांकन करण्यासाठी असे मूल्यांकन अरणे आवश्यक आहे. तसेच स्ट्रेस टेस्टिंगचे परिणामही नियमितपणे वरिष्ठ व्यवस्थापनाकडे व नियतकालिकतेने त्या पीडीच्या संचालक मंडळाकडे पाठविले जावेत.

४) पीडीनी त्यांचे विशिष्ट असे जोखीम विषयक गुणविशेष परावर्तित करण्यासाठी, त्यांचे ठराविक स्ट्रेस सिनेरिओज, त्यांनी विकसित केलेल्या स्ट्रेस टेस्टबरोबर एकत्रित करावेत. रिझर्व बँक, खास करून, स्थूलमानाने पुढील तीक क्षेत्रामधील स्ट्रेस टेस्टिंगबाबतची माहिती देण्यास पीडीना सांगू शकते.

अ) पीडीद्वारे सिम्युलेशन आवश्यक नसलेले सिनेरिओज

पीडीनी, अहवाल काळामध्ये आलेल्या सर्वात मोठ्या तोट्यांबाबतची माहिती रिझर्व बँकेच्या पुनरावलोकनासाठी उपलब्ध करून द्यावी. पीडीच्या अंतर्गत मापन प्रणालीमुळे येणाऱ्या भांडवली-स्तराशी ह्या तोटे विषयक माहितीची तुलना करता येईल. उदा. एखाद्या दिलेल्या व्हॅल्यू अॅट रिस्कच्या अंदाजाबात, पेक डे लॉसेसचे किती दिवस जातील ह्याचे चित्र रिझर्व बँकेला मिळू शकेल.

ब) पीडीद्वारे सिम्युलेशन आवश्यक असलेले सिनेरिओज

पीडीनी त्यांचे पोर्टफोलियोज कृत्रिम काल्पनिक (सिम्युलेटेड) स्ट्रेस परिस्थितींच्या (सिनेरिओज) मालिकांमध्ये ठेवून त्यांचे परिणाम रिझर्व बँकेला पाठवावेत. अशा सिनेरिओजमध्ये, लक्षणीय खळबळ असलेल्या मागील काळांमध्ये सध्याच्या पोर्टफोलियो ठेवणे व अशा प्रसंगांमध्ये मोठ्या किंमतीच्या हालचाली व त्यामुळे होणारी लिक्विडिटीमधील कपात ह्यांचा समावेश होतो. दुसऱ्या प्रकारच्या सिनेरिओमध्ये, अस्थिरपणा व सहसंबंध (व्होलेटाईल्स अँड कोरिलेशन्स) ह्या बाबतच्या गृहीत धरलेल्या गोष्टींमधील बदलांमुळे, पीडीच्या बाजार जोखीम एक्सपोजर संवेदनशीलतेचे मूल्यमापन करता येईल. अशी परीक्षा घेण्यासाठी, व्होलेटाईल्स व कोरिलेशन्ससाठी गृहीत धरलेल्या गोष्टींबाबत पूर्वेतिहासातील बदलांचे मूल्यमापन आणि पूर्वेतिहासामधील टोकांच्या किंमतींविरुद्ध त्या पीडीच्या विद्यमान स्थितीचे मूल्यमापन मिळणे आवश्यक आहे. बाजारातील लक्षणीय खळबळीच्या दिवसात कधी कधी काही दिवसांच्या आतच, एकदम मोठा बदल होण्याबाबत विचार केला गेला पाहिजे.

क) स्वतःच्या पोर्टफोलियोमधील विशिष्ट गुणविशेष पूर्ण करण्यासाठी पीडीने स्वतःच विकसित केलेले सिनेरिओज्

रिझर्व बँकेने वरील (अ) व (ब) खाली विहित केलेल्या सिनेरिओज्च्या व्यतिरिक्त, एखाद्या पीडीने, तिच्या पोर्टफोलियोच्या गुणविशेषांवर आधारित सर्वात विपरीत समजली गेलेली स्ट्रेस टेस्ट विकसित करावी. पीडींनी, त्या परिस्थितीतील (सिनेरिओ) स्ट्रेस टेस्टिंग ओळखण्याची आणि ते प्रत्यक्ष करण्याची कार्यरीत आणि त्याबाबतचे परिणाम रिझर्व बँकेला कळवावेत.

ह्या परिणामांचे वरिष्ठ व्यवस्थापनाद्वारे नियतकालिक पुनरावलोकन केले जावे आणि त्यांचे प्रतिबिंब, व्यवस्थापन व संचालक मंडळाने ठरविलेल्या धोरणास व मर्यादांमध्ये दिसून यावे. ह्याशिवाय, एखाद्या दिलेल्या, परिस्थितीसाठी ते टेस्टिंग रिझल्ट्स संवेदनशील/धोकादायक असल्याचे दिसून आल्यास, त्या धोक्यांवर पीडीद्वारे उपाययोजना केली जावी अशी रिझर्व बँक अपेक्षा करते. (उदा. पीडीच्या एक्सपोजर्सचे आकारमान कमी करुन).

ब - ५ बाह्य वैधता (व्हॅलिडेशन)

पीडींनी त्यांच्या अंतर्गत मॉडेलची वैधता बाहेरील ऑडिटर्सकडून करुन घ्यावी. त्यात किमान पुढील गोष्टींचा समावेश असावा.

अ) ब-१ (ह) मध्ये दिलेल्या ईटर्नल व्हॅलिडेशन प्रक्रिया समाधानकारक रितीने चालत आहेत ह्याची खात्री करुन घेणे.

ब) आकडेमोडीच्या प्रक्रियेत आणि गुंतागुंतीच्या संलेखांची किंमत काढण्यासाठी असलेल्या सूत्रांची (फॉर्म्युला) वैधता सक्षम अशा एककाकडून केली जात असल्याची खात्री करुन घेणे. आणि असे एकक, सर्वतोपरि, ट्रेडिंग डेस्कपासून स्वतंत्र असावे.

क) पीडीच्या कार्यकृती व भौगोलिक व्याप्ति संबंधाने अंतर्गत मॉडेलची रचना सुयोग्य आहे काय हे तपासणे.

ड) तयार केलेले मॉडेल, दीर्घकाळासाठी संभाव्य तोट्यांचे विश्वसनीय मापन देत आहे. ह्याची करण्यासाठी, पीडीच्या अंतर्गत मापन प्रणालीच्या बँक टेस्टिंगचे परिणाम तपासून पाहणे (म्हणजे, व्हॅल्यु अॅट रिस्कची अंदाज प्रत्यक्ष नफा व तोट्याशी तुलना करणे). असे परिणाम व त्यांच्या व्हॅल्यु अॅट रिस्कसाठी दिलेले इनपुट्स, पीडींनी त्यांच्या बाह्य ऑडिटर्सना उपलब्ध करुन द्यावेत.

ई) जोखीम व्यवस्थापन प्रणालीशी संबंधित माहितीचे प्रवाह व प्रक्रिया पारदर्शक व सहज वापरता येण्यासारख्या आहेत ह्याची खात्री करुन घेणे. विशेषतः, त्या मॉडेलचे गुणविशेष व पॅरामीटर्स, ऑडिटर्सना तसे आवश्यक वाटल्यास, ऑडिटर्सना सहज-सुलभ होणे आवश्यक आहे.

बाजार-जोखीम-आकारासाठी, अंतर्गत जोखीम आधारित मॉडेलसह, वापरावयाची “बँक टेस्टिंग” यंत्रणा

बाजार जोखीम भांडवल आवश्यकतांसाठी, अंतर्गत मॉडेल दृष्टिकोनामध्ये समावेश करण्यासाठी असलेल्या बँक टेस्टिंग साच्याचे पॅरामीटर्स पुढील प्रमाणे आहेत-

बाजार-जोखीम मापन करण्यासाठी अंतर्गत मॉडेल दृष्टिकोन स्वीकारणाऱ्या प्राथमिक डीलर्सना, त्यांच्या जोखीम-मापन प्रणालींची अचूकता व गुणवत्ता मोजण्यासाठी, त्यांच्या मॉडेलने निर्माण केलेल्या जोखीम - मापनाशी, रोजच्या नफे व तोटे ह्यांची तुलना सतत करत राहिले पाहिजे. ह्या प्रक्रियेला “बँक टेस्टिंग” असे म्हणतात.

असे बँक टेस्टिंग करण्याचा उद्देश म्हणजे, प्रत्यक्ष ट्रेडिंगचे परिणाम आणि मॉडेलने निर्माण केलेले जोखीम मापन ह्यांची तुलना करणे. ह्या तुलनेमध्ये पुरेसे फरक दिसून आल्यास, मॉडेलमध्ये किंवा अशा बँक टेस्टच्या गृहीत धरलेल्या गोष्टी ह्यात नक्कीच प्रश्न/दोष असले पाहिजेत.

अ) बँक टेस्टिंग साच्याचे वर्णन

बँक टेस्टिंग कार्यक्रमात, प्राथमिक डीलरच्या दैनंदिन व्हॅल्यु अॅट रिस्क मापन आणि दैनंदिन नफा किंवा तोटा (“ट्रेडिंग आउटकम”) ह्यामधील तुलना समाविष्ट असते. व्हॅल्यु अॅट रिस्क मेझर्स हे, ट्रेडिंग आउटकमचा विशिष्ट भाग (फ्रॅक्शन) सोडल्यास सवात मोठे असावे लागतात. आणि हा भाग, व्हॅल्यु अॅट रिस्कच्या कॉन्फिडन्स लेव्हल ठरवितो. रिस्क मेझर्सची ट्रेडिंग आउटकमशी तुलना करणे म्हणजे, रिस्क मेझर्स हे ट्रेडिंग आउटपेक्षा किती वेळा जास्त होते ती संख्या प्राथमिक डीलर मोजतो. प्राथमिक डीलरच्या जोखीम मॉडेलची कामगिरी मोजण्यासाठी, प्रत्यक्ष कव्हर झालेला फ्रॅक्शन आणि कव्हरेजचा पाहिजे असलेला स्तर ह्यांनी नंतर तुलना येते.

व्हॅल्यु अॅट रिस्क फ्रेमवर्कखाली, रिस्क मेझर म्हणजे, दिलेल्या धारण कालामध्ये बाजारातील सर्वसाधारण हालचालींमुळे, स्थितीच्या एखाद्या संचावर किती रक्कम गमावली जाऊ शकते ह्याचा अंदाज ह्यासाठी एक विशिष्ट/ठरविलेली कॉन्फिडन्स लेव्हल वापरली जाते.

लागू कराव्याच्या बँकटेस्टमध्ये, रिस्क मेझरने संरक्षण दिलेल्या आउटकम्सची दिसून आलेली टक्केवारी ही कॉन्फिडन्स लेव्हलच्या ९९% शी जुळते काय ह्याची तुलना केली जाते. म्हणजे, पीडीच्या ९९व्या टक्क्याचे रिस्क मेझर, त्या कंपनीच्या ट्रेडिंग आउटकमच्या ९९% ना संरक्षण देतात काय हे ठरविण्याचा तो एक प्रयत्न आहे.

१) ट्रेडिंगच्या दिवसाच्या अखेरीस, सुरुवातीच्या स्थितीच्या सापेक्ष असे पोर्टफोलियो कॉंबिनेशनमधील लक्षणीय बदल होणे नेहमीचेच आहे. ह्या कारणामुळे, सुचविण्यात आलेल्या बँक टेस्टिंग फ्रेमवर्कमध्ये, एक दिवसाच्या धारणा कालासाठी आरवण्यात आलेल्या रिस्क मेझर्सचा समावेश करण्यात आला आहे.

अधिकतर अद्यावत दृष्टिकोन म्हणजे, शुल्क, स्प्रेड्स, बाजारातील हालचाली, आणि दिनांतर्गत ट्रेडिंगचे परिणाम ह्यासह, सविस्तार असे उत्पन्न ठरविणे.

एंड ऑफ दि डे पोझिशनमध्ये बदल झाला नसता तर येणाऱ्या, पोर्टफोलियो मूल्यातील अनुमानित/गृहीत बदलांवर आधारित अशा बँकटेस्ट्स, पीडींनी प्राथमिक डीलर्सनी कराव्यात.

२) प्रत्यक्ष दैनंदिन नफे व तोटे ह्यांचा उपयोग करुन बॅकटेस्टिंग करणे हे देखील उपयुक्त आहे कारण, एकात्मतेने काढण्यात आली असली तरीही, रिस्क मेझर्स अचूकतेने ट्रेडिंग व्होलेटॅलिटी मिळवू शकणार नाही अशी प्रकरणे ती प्रकट करू शकत नाही.

प्राथमिक डीलर्सनी, अनुमानित (हायपोथेटिकल) आणि प्रत्यक्ष ट्रेडिंग आऊटकम्स ह्या दोन्हींचा उपयोग करुन बॅक टेस्ट कराव्यात. ह्यातील पायऱ्या म्हणजे, रिस्क मेझर्सनी ट्रेडिंग आउटपुट्सना संरक्षण दिले नसलेल्या वेळांची संख्या काढणे (“एक्सेपशन्स”) उदा. २०० ट्रेडिंग दिवसांमध्ये, ९९% दैनंदिन जोखीम मापनामूळे सरासरी २०० ट्रेडिंग आउटपुट्सपैकी १९८ आउटकम्सना संरक्षण दिले पाहिजे. म्हणजे दोन एक्सेपशन्स उरतात.

लागू करण्यात बॅक टेस्टिंग फ्रेमवर्कमध्ये, अगदी अडीकडील १२ महिन्यांची तारीख वापरुन, तिमाही धर्तीवर, फॉर्मल टेस्टिंग व एक्सेपशन्सचे अकाउंटिंग ह्यांचा समावेश असतो. तथापि प्राथमिक डीलर्स, बॅक टेस्टिंग करण्यासाठी शक्य तेवढ्या निरीक्षणांच्या आधारावर करू शकतात. तथापि, बॅक टेस्टिंग करण्यासाठी अगदी अलीकडील २५० दिवसांच्या निरीक्षणांचा उपयोग केला जावा. ह्या दृष्टीकोनाची सरळता व सुलभता म्हणजे, बॅक टेस्टिंग प्रक्रियेमध्ये प्राथमिक संदर्भ बिंदु म्हणून एक्सेपशन्सच्या संख्येचा वापर करणे.

सर्वसाधारणतः स्वीकारलेल्या ९९% कॉन्फिडन्स लेव्हलचा विचार करता, ते मॉडेल बिनचुक समजण्यासाठी, २५० दिवसांच्या निरीक्षण कालासाठी ४ एक्सेपशन्सची लेव्हल स्वीकार्य ठरावी. ह्यापेक्षा जास्त एक्सेपशन्स असल्यास पर्यवेक्षकीय कारवाई करावी लागेल. प्राथमिक डीलरच्या बॅक टेस्टिंग मॉडेलने निर्माण केलेल्या एक्सेपशन्सच्या संख्येवर (प्रत्यक्ष तसेच अनुमानित दोन्हीही) अवलंबून, रिझर्व बॅक, प्राथमिक डीलरचे मॉडेलबाबत चर्चा सुरु करू शकेल, गुणन घटक वाढवू शकेल. भांडवली आवश्यकतांमध्ये वाढ करण्यास सांगू शकेल, कीवा अशा एक्सेपशन्सच्या संख्येवर अवलंबून त्या मॉडेलचा वापर थांबवू शकेल.

मोठ्या संख्येने एक्सेपशन्स येत असल्याचे दिसून आल्यास, मोठी एक्सेपशन्स ओळखता येण्यासाठी, पीडीनी त्यांच्या एकत्रित कार्यकृती सुट्या/वेगवेगळ्या करणे उपयुक्त ठरेल. ह्याची कारणे पुढील वर्गवारीत असू शकतील :

सी) मॉडेलची मूळ एकात्मता

१) पीडीच्या प्रणाली स्वतःहून स्थितीची जोखीम मिळवू शकत नाहीत. (उदा. एखाद्या कार्यालयाच्या स्थिती चुकीच्या दाखविल्या जात आहेत).

२) मॉडेलच्या अस्थिरता (व्होलेटॅलिटीज) आणि/किंवा सहसंबंध (कोरिलेशन्स) चुकीने काढले गेले आहेत. (उदा. कॉम्प्युटर २५० ने भागण्या ऐवजी २२५ ने भाग देत आहे).

मॉडेलची अचूकता सुधारता येऊ शकते

३) जोखीम व्यवस्थापन मॉडेल, काही जोखमीचे मूल्यमापन पुरेशा अचूकतेने करत नाही (उदा. खूपच कमी परिपक्वता किंवा गाळलेले स्ट्रेड्स).

दुर्दैव किंवा मॉडेलने केलेल्या अपेक्षेबाहेरील बाजारातील हालचाली

४) रँडम चान्स (कमी संभाव्यतेचा प्रसंग)

- ५) मॉडेलने वर्तविलेल्या शक्यतेपेक्षा बाजारात अधिकतर हालचाली झाल्या (म्हणजे अस्थिरता अपेक्षेपेक्षा लक्षणीय अधिक होती)
- ६) बाजारातील हालचाली अपेक्षेनुसार झाल्या नाहीत (म्हणजे, मॉडेलने अपेक्षा केल्यापेक्षा, सहसंबंध खूप निराळे होते)

इंद्रा - डे ट्रेडिंग

- ७) पीडीच्या स्थितीत किंवा अन्य उत्पन्नाच्या प्रसंगात पहिल्या दिवसाच्या अखेरीस (जोखीम अंदाज वाढला तेव्हा) आणि दुसऱ्या दिवसाच्या अखेरीस (ट्रेडिंगच्या परिणामांचे कोष्टक तयार केले तेव्हा) खूप मोठा बदल झाला (आणि पैसे गमावले)

जोडपत्र फ (See para 7)		
रुपी डेरिवेटिव्जच्या व्याजदर जोखमीवरील मासिक अहवाल महिन्याच्या अखेरीस		
बँकेचे/संस्थेचे नाव :		
कॅश बाँड्स	बाजारमूल्य (रु - कोटी)	पीव्हीओआय (रु कोटी)
अ	ब	क
अ) एचएफटी		सूचना १ पहा
ब) एएफएस		सूचना १ पहा
क) एचटीएम		सूचना १ पहा
[एकूण - (अ) ते (क)]		
२) रुपये व्याजदर डेरिवेटिव्ज	राष्ट्रीय रक्कम(रु- कोटी)	पीव्हीओआय (रु कोटी)
अ) बाँड प्युचर		
ब) एमआयबीओआर(ओआयएस)		
क) एमआयएफओआर		
ड) जी-सीक बॅन्चमार्क		
ई) इतर बॅन्चमार्क (कृपया वेगळा अहवाल द्यावा.		
एफ) फॉरवर्ड रेट करार		
[एकूण - (अ) ते (क)]		
(१) व (२) ची एकूण बेरीज		
टियर १ ची भांडवल		
<p>सूचना-१ : दीर्घ स्थितीसाठी पीओव्हीआय धन घेतला जावा आणि लघु स्थितीसाठी तो ऋण घेतला जावा. सूचना-२ : एखाद्या स्वॅप स्वीकारताना पीओव्हीआय धन घेतला जावा आणि स्वॅप देतेवेळी तो ऋण घेतला जावा. सूचना-३ : एफआरएसाठी, अन्डर्लाइंग ठेव/ संलेखाचा पीओव्हीआय वापरला जावा. सूचना-४ : वरील २(ई) मध्ये लायबरसारख्या बॅचमार्कवरील स्वॅप्स, बॅचमार्कसाठी वेगळे कळविले जावेत.</p>		

जोडपत्र - ग

एकत्रित केलेल्या परिपत्रकांची यादी

क्र	परिपत्र क्र.	तारीख	विषय
१	आयडीबीएमडी.१/(पीडीआरबीएस)०३.६४.००/ २००३-०४	जानेवारी ०७, २००४	प्राथमिक डीलर्ससाठी कॅपिटल अॅडेक्वसीची मानके व जोखीम व्यवस्थापनासाठी मार्गदर्शक तत्वे
२	आयडीबीएमडी.पीडीआरबीएस.क्र.०६ /०३.६४.००/२००४-०५	ऑक्टोबर १५, २००४	कॅपिटल अॅडेक्वसी मानके-गौण कर्ज संलेख, (टियर २ व टियर ३ भांडवल) देण्याबाबत मार्गदर्शक तत्वे.
३	आयडीबीएमडी.पीडीआरबीएस.२६/०३.६४.०० /२००६-०७	जुलै ४, २००६	एकाकी (स्टँड अलोन) प्राथमिक डीलर्सद्वारा कार्यकृतीचे विविधीकरण-कार्यकारी मार्गदर्शक तत्वे.
४	आयडीबीएमडी.पीडीआरबीएस.क्र.१४८/ ०३.६४.००/२००६-०७	जुलै १०, २००६	डेरिवेटिव्ज व्यवहारांच्या जोखमीचा अहवाल देणे.
५	आरबीआय/२००८०९/४२४ आयडीबीएमडी.पीडीआरडी.क्र.४८७८/०३.६४.०० /२००८-०९	एप्रिल १, २००९	टियर २ व टियर ३ भांडवल देणे.
६	आयडीबीएमडी.पीडीआरबीएस.क्र. / ०३.६४.००/२००९-१०	एप्रिल १, २०१०	मेलबॉक्स स्पष्टिकरण- ताळेबंदात नसलेल्या घटकांसाठीचे कुठलेही संभाषणात्मक घटक
७	आयडीबीएमडी.पीडीआरबीएस.क्र. / ०३.६४.००/२००९-१०	एप्रिल ५, २०११	पीडीज् मेलबॉक्स स्पष्टिकरण- दर्जा III एकल पी डिज द्वारे वितरीत केले बॉन्ड्स